

ÖĞRETMENLERİN KEKELEYEN ÖĞRENCİYE
VE KEKELEYEN ÖĞRENCİNİN EBEVEYNİNE
KARŞI TUTUMLARININ BETİMLENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)
Nergis TÜRKÖZ

Eskişehir, Eylül 2004

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ÖĞRETMENLERİN KEKELEYEN ÖĞRENCİYE VE KEKELEYEN ÖĞRENCİNİN EBEVEYNİNE KARŞI TUTUMLARININ BETİMLENMESİ

Nergis TÜRKÖZ

Dil ve Konuşma Terapistliği Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eylül 2004

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İlknur MAVİŞ

Bu çalışma öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere ve ebeveynlerine karşı sergiledikleri tutumları belirlemek amacıyla yapılmış ve bu tutum ve davranışlar arasında bazı değişkenlere göre (cinsiyet, yaş, öğretim kademesi, mesleki kıdem, özel eğitimle ilgili ders alıp alma ve kekeleyen öğrenci ile olan deneyim) anlamlı fark olup olmadığı araştırılmıştır.

Araştırmanın evrenini Eskişehir ili Tepebaşı Eğitim Bölgesindeki tüm ilköğretim ve ortaöğretim devlet okullarındaki öğretmenler oluşturmuştur. Örneklem grubu seçim ölçütü olarak belirlenen ‘gönüllü olmak’ ilkesine göre 136 kadın 97 erkek olmak üzere 233 öğretmenden oluşmuştur.

Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan izinle anket uygulaması öğretmenlerle birebir görüşülerek gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırma ile elde edilen bulgular aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik toplam tutum puanlarının olumlu ve orta düzeyin üzerinde olmasına rağmen, bazı maddelere ilişkin olumsuz tutumlar elde edilmiştir.

2. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik toplam tutum puanlarının olumlu olduğu anlaşılmıştır, ancak sadece bir maddede olumsuz tutum sergiledikleri bulunmuştur.

3. Öğretmenlerin cinsiyetinin, yaşının, çalıştıkları öğretim kademesinin, mesleki kıdemlerinin, özel eğitim ile ilgili ders alıp almamalarının ve kekeleyen bir öğrenci ile olan deneyimlerinin kekeleyen öğrenciye ve kekeleyen öğrencinin ebeveynlerine yönelik tutumlarını etkilemediği görülmüştür.

4. Öğretmenler kekemeliğin Allaha gelmediğine, kötü bir alışkanlık olmadığına ve ebeveynin aşırı yumuşak davranmasından kaynaklanmadığına inanırlarken; kekemeliğin irsi, nörofizyolojik, psikolojik bir bozukluk olması, ebeveynin aşırı sert davranması ve ani bir korkmadan meydana geldiği konusunda kesin bir ifade kullanmayarak kararsız kaldıkları görülmüştür.

Sonuç olarak öğretmenler kekeleyen öğrencilere ve ebeveynlerine karşı olumlu tutumlar sergileme eğilimindedirler, ancak bazı maddelerdeki olumsuz tutumlarının öğrencide yetersizlik duygusu, korku, kaygı gibi ruhsal sorunlara yol açabileceği düşünülmektedir. Öğretmenlerin olumlu tutumlarına rağmen var olan olumsuz tutumların, kekemelik konusundaki bilgi eksikliğinden kaynaklandığı, bu yüzden de öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerinde kekemelik konusunda bilgilendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

THESIS OF MASTER

DESCRIBING ATTITUDES OF TEACHERS
TOWARD STUDENTS WITH STUTTERING AND THEIR PARENTS

Nergis TÜRKÖZ

Speech and Language Therapy Program

Anadolu University - The Institute of Health Sciences, September 2004

Advisor: Assist. Prof. İlknur MAVİŞ

The purpose of this study is to explore attitudes of teachers toward students with stuttering and their parents. This study also investigated some teacher variables (gender, age, school-level, teaching experience, taking special education course, and experience with students with stuttering) to find out whether these variables have impact on teachers' attitudes and behaviors.

Participants of the study were 233 teachers including 136 female and 97 male, working at elementary, middle, and high schools of Tepebaşı School District in Eskişehir.

After getting required permission from legal institutions, surveys were administered individually to teachers. The followings summarize the results gathered from the current study;

1. Teachers, in general, showed positive attitudes toward students with stuttering. Negative attitudes on some items were also expressed by teachers.

2. Teachers, in general, showed positive attitudes toward parents of students with stuttering. They showed negative attitudes in only one item.
3. It was also found that teacher variables (gender, age, school-level, teaching experience, taking special education course, and experience with students with stuttering) do not influence teachers' attitudes.
4. While teachers believed that stuttering is not caused by either God or lack of parents' toughness and not a bad behavioral pattern, they were undecided whether stuttering is a heritable, neuropsychological, and psychological disorder, or caused by having tough parents or sudden fear.

In conclusion, teachers showed positive attitudes toward students with stuttering and their parents. However, it is thought that teachers' negative attitudes on some items might cause some problems in students such as sense of inefficiency, fear, and anxiety. It was also thought that teachers' negative attitudes are results of teachers' lack of knowledge on stuttering; therefore, teachers should be informed on stuttering at pre-service level and during in-service.

DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ ONAYI

Nergis TÜRKÖZ'ün "Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Karşı Tutumlarının Betimlenmesi" başlıklı Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı, Dil ve Konuşma Terapistliği Yüksek Lisans tezi 28 /09/ 2004 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Anadolu Üniversitesi Eğitim- Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Dil ve Konuşma Terapistliği Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	<u>Adı Soyadı</u>	<u>İmzası</u>
Üye (Tez Danışmanı)	: Yrd. Doç Dr İlknur MAVİŞ	
Üye (Jüri Başkanı)	: Prof. Dr. Ahmet KONROT	
Üye	: Doç. Dr. Seyhun Topbaş	

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

28/09/2004

A.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Yusuf ÖZTÜRK

Sağlık Bilimleri Enstitüsü

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere ve ebeveynlerine karşı sergiledikleri tutumlarını belirlemek amaçlanmıştır.

Çalışmanın her aşamasında beni bilgilendirerek yönlendiren tez danışmanım sevgili hocam Yard. Doç. Dr. İlknur MAVİŞ'e teşekkür ederim.

Tez çalışması sırasında değerli bilgisini ve yardımını esirgemeyen sevgili hocam Prof. Dr. Ahmet KONROT'a teşekkür ederim.

Dil ve Konuşma Terapistliği Anabilim Dalının açılmasına öncülük ederek böyle bir eğitim sürecinden geçmemizi sağlayan Merkez Müdürü sevgili hocam Sayın Doç. Dr. Seyhun TOPBAŞ'a teşekkür ederim.

İstatistik işlemlerimi yürüten sevgili arkadaşım Uzm. Rehber ve Psikolojik Danışman Turan GÜMÜŞ'e teşekkür ederim.

İngilizce çeviri yardımı için Sayın Dr. Halil İbrahim DİKEN'e teşekkür ederim.

Araştırmaya katılan tüm öğretmenlere, çalışmanın her aşamasında psikolojik desteğini esirgemeyen sevgili dostlarım Muzaffer SEZER'e, Elif AYAN'a ve canımdan çok sevdiğim anneme, babama ve kardeşlerime teşekkür ederim.

Nergis TÜRKÖZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	v
ÖNSÖZ	vi
TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
GRAFİK LİSTESİ.....	xiv

BÖLÜM I

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	7
1.2. Amaç.....	9
1.3. Önem.....	11
1.4. Sınırlılıklar	12

BÖLÜM II

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR.....	13
2.1. İletişim ve Konuşma Bozuklukları.....	13
2.2. Kekemelik.....	14
2.2.1. Kekemeliğe İlişkin Tanımlar.....	14
2.2.2. Kekemelik Belirtileri.....	16
2.2.3. Kekemeliğin Yaygınlığı ve Cinsiyet Oranı.....	18
2.2.4. Kekemeliğin Sıklığını Etkileyen Durumlar.....	20
2.3. Kekemeliğin Nedenlerine İlişkin Kuramlar.....	22
2.3.1. Yapısal Kuramlar.....	22
2.3.2. Nörotik Kuramlar	24
2.3.3. Öğrenme Kuramlar.....	24

2.4.Çocukta Kekemeliğin Oluşumu, Gelişimi ve Okul Çağı Kekemeliği.....	27

BÖLÜM III

3. YÖNTEM.....	36
3.1. Araştırmanın Modeli.....	36
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	36
3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Aracı.....	40
3.4. Araştırmada Kullanılan Veri Çözümleme Teknikleri.....	45

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUM.....	47
4.1. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye Karşı Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	47
4.2. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Karşı Tutumlarına İlişkin bulgular	52
4.3. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarının Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılması.....	54
4.4. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması	56
4.5. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarının Çalıştıkları Öğretim Kademesine Göre Karşılaştırılması.....	58
4.6. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarının Mesleki Kıdemlerine Göre Karşılaştırılması.....	60
4.7. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarının Özürlülere Yönelik Eğitim Alma Değişkenine Göre Karşılaştırılması... ..	62
4.8. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarının Kekeleyen Öğrencilerle Olan Deneyime Göre Karşılaştırılması.....	64
4.9. Öğretmenlerin Kekemeliğin Nereden Kaynaklandığına İlişkin İnanışlarına Ait Bulgular.....	66

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	68
5.1. TARTIŞMA.....	68
5.1.1. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencilere Karşı Tutumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	69
5.1.2. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Karşı Tutumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması	70
5.1.3. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Karşı Tutumlarının Araştırma Değişkenlerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	71
5.1.4. Öğretmenlerin Kekemeliğin Nereden Kaynaklandığına İlişkin İnanışlarına Ait Bulguların Tartışılması.....	72
5.2. ÖNERİLER.....	73
5.2.1. Değerlendirmeye ve Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	73
5.2.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	73
EKLER.....	75
KAYNAKLAR.....	83

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1	Hizmet Götürülmeye Çalışılan Özur Grupları.....	19
Tablo 2	Rehberlik ve Araştırma Merkezine Dil ve Konuşma Bozukluğu Nedeni İle Yapılan Başvurular.....	20
Tablo 3	Araştırma Kapsamındaki Okullar ve Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımları.....	37
Tablo 4	Öğretmenlerin “Cinsiyet” Gruplarına Göre Dağılımı ve Yüzdesi.....	38
Tablo 5	Öğretmenlerin “Yaş” Gruplarına Göre Dağılımı ve Yüzdesi.....	38
Tablo 6	Öğretmenlerin “Öğretim Kademesi” Değişkenine Göre Dağılımı ve Yüzdesi.....	39
Tablo 7	Öğretmenlerin “Mesleki Kıdemlerine” Göre Dağılımı ve Yüzdesi.....	39
Tablo 8	Öğretmenlerin “Özürlülere Yönelik Eğitim” Değişkenine Göre Dağılımı ve Yüzdesi.....	40
Tablo 9	Öğretmenlerin “Kekeleyen Öğrenciyle Olan Deneyim” Değişkenine Göre Dağılımı ve Yüzdesi	40
Tablo 10	Ters İfadelerin Düz İfadeye Çevrilmesi.....	42
Tablo 11	Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye Karşı Toplam Tutum Puanlarının Genel Dağılımı.....	47

Tablo 12	Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencilere Karşı Sergiledikleri Olumlu ve Olumsuz Tutumlar	51
Tablo 13	Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Karşı Tutum Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Dağılımı.....	52
Tablo 14	Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Karşı Sergiledikleri Olumlu ve Olumsuz Tutumlar.....	54
Tablo 15	Kadın ve Erkek Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına Ait Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Öğretmen Sayıları	55
Tablo 16	Kadın ve Erkek Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarını Belirleyen Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	56
Tablo 17	Yaşları Farklı Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına Ait Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Öğretmen Sayıları.....	57
Tablo 18	Yaşları Farklı Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarını Belirleyen Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	58
Tablo 19	Çalıştıkları Öğretim Kademesi Farklı Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına Ait Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Öğretmen Sayıları.....	59

Tablo 20	Çalıştıkları Öğretim Kademesi Farklı Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarını Belirleyen Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	60
Tablo 21	Mesleki Kıdemleri Farklı Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına Ait Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Öğretmen Sayıları	61
Tablo 22	Mesleki Kıdemleri Farklı Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarını Belirleyen Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 23	Özürllülere Yönelik Eğitim Alan ve Almayan Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına Ait Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Öğretmen Sayıları.....	63
Tablo 24	Özürllülere Yönelik Eğitim Alan ve Almayan Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarını Belirleyen Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 25	Kekeleyen Öğrenciyle Deneyimi Olan ve Olmayan Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına Ait Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Öğretmen Sayıları.....	65
Tablo 26	Kekeleyen Öğrenciyle Deneyimi Olan ve Olmayan Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarını Belirleyen Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1	Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencilere Yönelik Tutum Düzeyleri.....	43
Şekil 2	Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencinin ebeveynine Yönelik Tutum Düzeyleri.....	44

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 1	Öğretmenlerin ankette 1-12 ve 20-32 numaralı maddelere verdikleri cevap yüzdelerinin şıklara göre dağılımı.....	49
Grafik 2	Öğretmenlerin ankette 13-19 numaralı maddelere verdikleri cevap yüzdelerinin şıklara göre dağılımı.....	53
Grafik 3	Öğretmenlerin kekemeliğin nedenine ilişkin ankette 33-41 numaralı maddelere verdikleri cevap yüzdelerinin şıklara göre dağılımı.....	67

B Ö L Ü M İ

GİRİŞ

Tutum, “bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir toplumsal konu (obje) ya da olaya karşı deneyim ve bilgilerine dayanarak örgütlediği bilişsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimidir”. Burada sözü edilen toplumsal konu bir birey (örneğin, öğrenci), bir grup (örneğin, öğretmenler), bir kurum (örneğin, okul) veya soyut bir şey (eğitim, sağlık) olabilir. Bireyin tutumları, deneyim ve edindiği bilgilerin birleşmesi ile oluşur. Deneyim ve bilgiler şekil değiştirdiği zaman tutum da değişebilir (Baysal, 1981).

Tutumların bilişsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç bileşeni vardır ve bunlar arasında genellikle iç tutarlılık olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayıma göre üç bileşen karşılıklı etkileşim halindedir ve birinde oluşan bir değişiklik, tutarlılığı korumak için, diğer bileşenlerin de değişimine yol açmaktadır. Bireyin bir konu hakkında bildikleri ondan hoşlanmasını gerektiriyorsa (bilişsel), birey o objeden hoşlanır (duygusal) ve bunu sözleri ve davranışları (davranışsal) ile ortaya koyar (Morgan, 1991).

Tutumların bilişsel bileşeni, “tutum konuları ile ilgili bilgi ve inanışları içermektedir”. Bilgi ise bireyin konu ya da konular grubu ile bir deneyim geçirmesi sonucu elde edilir. Tutum konusu hakkındaki bilgiler ne kadar gerçeklere dayanırsa, onunla ilgili tutumlar o kadar kalıcı olur. Bilgi değiştiğinde

tutum da değişir. Tutumların ikinci bileşeni duygusal bileşen , “bireyin bir konu ile ilgili, devamlı olumlu veya olumsuz duyguları taşıması” şeklinde tanımlanmaktadır. Üçüncü bileşen ise, “duygu ve inançlara uygun bir biçimde davranma eğilimi” diyebileceğimiz davranışsal bileşendir. Tutumlar bu üç bileşenin gözlemlenmesi ile tanımlanırlar çünkü tutum “tepki değil, tepki ön eğilimidir” (Baysal, 1981, Morgan, 1991).

Eğitim öğretim sürecinde tutumların gelişmesi sınıftaki sosyal ilişkiler sonucu mümkün olmaktadır. Örneğin, sınıf içi etkinlikler ile öğrenciler kısa bir süre sonra öğretmenlerinin davranışları ve kişiliği konusunda ortak inançlara sahip olurlar. Bu inançlar sınıftaki davranışları bütünü ile etkiler. Başka bir ifade ile mesleki bilincini kazanmış bir öğretmen, bir yandan öğrencilerini gerekli bilgi ve beceri ile donatmaya çalışırken, diğer yandan kişilikleri ile de onları etkilediğini bilmektedir (Küçükahmet, 1995).

Öğretmenlerin öğrencilerini etkileyen en önemli kişilik özelliklerinden biri tutumlarıdır. Öğretmenlerin “bir duruma, eşyaya ya da insana karşı tepki göstermeye hazır olmaları” öğrencilerini etkilemektedir (Küçükahmet, 1995). Özellikle öğretmenlerin, öğrencilere ve okul çalışmalarına karşı tutumları öğrencilerin öğrenmesine ve kişiliğine geniş ölçüde etki etmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin öğrencilerine yönelik bilimsel bir tutum geliştirmesi gerekir.

Bilimsel tutum, “bireyin karşılaştığı sorunları, olayları ve durumları, duygularından elverdiğince sıyrılarak, elinde bulunan akılsal kanıtlara dayanarak yorumlayabilmesidir. Bilimsel tutum, araştırmacı ve eleştircidir; peşin yargılardan, dogmatik inançlar sisteminin etkisinden kurtulmaya yöneliktir. Bilimsel tutumlu öğretmen, sorunları tanımak ve çözmek için isteklidir; sorunları çözmede çeşitli yollar arar: eleştirci ve yaratıcı yargılama ile bunlardan birini seçer; seçtiği çözümü inançla uygular; seçtiği çözüme inanmakla bu çözümü eleştirmekten kendini yoksun bırakmaz; uyguladığı çözümü ve sonuçlarını sürekli değerlendirir” (Başaran, 1978).

Okul çağında öğretmenler, öğrenci tutum ve davranışlarını şekillendiren en önemli kişiler olmaktadır. Bu yüzden özellikle öğretmen tutumları önem kazanmaktadır. Ancak öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik tutum ve davranışlarının, bu konuyla ilgili bilgi düzeyleri ile sınırlı olduğuna dair araştırmalar vardır.

Crowe ve Walton (1981), 100 öğretmenin kekemeliğe ilişkin tutumlarını TATS (Teacher Attitudes Toward Stuttering Inventory: Öğretmenlerin Kekemelik Tutum Envanteri) ile incelemiştir. Öğretmen tutumlarını, öğretmenin kekemelik bilgisi, yaşı, öğretmenlik deneyimi, eğitim düzeyi ve öğretmenin kekeleyen bir öğrenciyle deneyimi olup olmadığını dikkate alarak kıyaslamıştır. Öğretmenin sınıfında şu anda kekeleyen öğrenci olup olmamasıyla TATS sonuçları arasında negatif bir ilişki vardır. Sınıfında kekeleyen öğrenci olmayan öğretmenler olanlara göre daha olumlu bir tutum sergilemiştir. Kekemelik bilgisi ile öğretmen tutumları arasında ise anlamlı bir pozitif ilişki bulmuştur. Eğitim düzeyinin, öğretmenlik deneyiminin, yaşı ve kekemelik deneyiminin TATS puanları ile anlamlı bir ilişki göstermediği ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin konuşmaya ilişkin tutumlarının bozukluğun tanınması ve terapide başarı açısından önemli olduğu belirtmiştir.

Yeakle ve Cooper (1986), 521 öğretmenin TPSI (Teachers' Perceptions of Stuttering Inventory: Öğretmenlerin Kekemeliği Algılayışı Envanteri) ile kekemeliği algılamalarını değerlendirmişlerdir. Sonuçlar çok sayıda öğretmenin, kekemeliğin nedenleri ve kekeleyen öğrencilerin kişilik özellikleri ile ilgili kanıtlanmamış inançlara sahip olduklarını göstermiştir. Öğretmenlerin büyük bir bölümünün kekemeliğin nedenini psikolojik sorunlara dayandırdığı ve akademik başarıda kekemeliği büyük bir engel olarak gördükleri bulunmuştur. Ayrıca öğretmenlerden yaklaşık yarısının kekeleyen öğrencileri sessiz, utangaç ve iletişim yeteneklerinde yetersiz olarak algıladıkları ve sınıf içinde kekeleyen çocuklara nasıl davranacaklarına karar veremedikleri görülmüştür. Kekeleyen öğrenciyle deneyime sahip ve konuşma bozukluğu kursu almış öğretmenlerin,

kekeleyen öğrencilere karşı daha gerçekçi tutumları olduğu ve onlara karşı daha istenen tutumlar sergiledikleri saptanmıştır.

Lloyd, Clausen ve Kopatic, konuşma bozuklukları açısından öğretmenlerin tutumlarını inceleyerek, dil ve konuşma terapisinin başarısı açısından sınıf öğretmenlerinin önemini vurgulamıştır. Çünkü öğrenciler zamanlarının önemli bir kısmını eğitim kurumlarında geçirmekte ve öğretmenleriyle sürekli iletişim halinde olmaktadır (Yeakle ve Cooper, 1986).

Emerick, öğretmenlerin kekemeliğe karşı tutumlarının, öğretmenin kekemelik hakkındaki bilgisi ile ilişkisini araştırmıştır. Konuşma bozukluğu ile ilgili eğitim gören öğretmenlerin görmeyenlere göre kekemelik davranışına daha fazla dikkat ettiklerini ve kekeleyen öğrencilere yönelik daha olumlu tutumlar sergilediklerini belirtmiştir (Yeakle ve Cooper, 1986).

Ham (1990), yaşları 11-85 yaş arasında değişen 563 bireyin kekemeliği algılamalarını ve kekeleyen bireylere yönelik tutumları değerlendirmiştir. Çare türünden önerilerde bireyler arasında pek farklılık gözlenmediği dikkati çekmekte ve çevredekilerin ‘rahat ol’; ‘sakin ol ve yavaşla’; ‘yavaşla ve ne söyleyeceğini düşün’; ‘takıldığında dur ve yeniden başla’; ‘yüksek sesle okuma ve konuşma pratiği yap’; ‘konuşma ortamlarında kişisel güvenini geliştir’; ‘kekemeliği görmezden gel’ gibi kulaktan dolma bilgilerle tutum ve davranış sergilediklerini bildirmiştir. Patterson ve Pring (1991), kekeleyen bireylere yönelik dinleyici tutumlarını araştırdıkları çalışmalarında, dinleyicilerin normal bireylere kıyasla kekeleyen bireyleri daha olumsuz algıladıklarını ve olumsuz tutumlar sergilediklerini ve bunun ‘cinsiyet değişkenine’ bağımlı olmadığını belirtmişlerdir. Kekeleyen öğrencinin çevresinde bu tutum ve davranışları sergileyen arkadaşları ve öğretmenleri bulunabilmektedir. Bu da kekeleyen bireyin konuşmasına ilişkin yetersizlik duygusuna yol açabilmektedir.

Türkiye’de Suna Irak (1996), ilkokul çağı çocuklarında görülen kekemelik ve ebeveyn ile öğretmenin kekeme öğrencilere karşı tutum ve davranışlarını

karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Öğretmen ve ebeveyn tutumlarını sadece cezalandırıcı ve hoşgörülü olmak üzere ikiye ayırmış ve bu değerlendirmede öğrenci ve öğretmen görüşlerini dikkate almıştır. Cezalandırıcı ve hoşgörülü öğretmen ve ebeveynin tutumları arasında fark olmadığını belirtmiştir. fakat öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik tutum ve davranışlarının neler olduğu üzerinde durmamıştır.

Kekemeliğin nedeni bilinmemekle birlikte sorunun gelişmesinde ebeveyn tutumlarının ve aile içi etkileşimin rolü büyük olabilmektedir. Çocuğunun tekrar ve duraksamaları ebeveyni endişelendirmekte, akıcısızlıkları düzeltme çabası sonucu kekemeliği daha da artırabilmektedirler (Johnson, 1960).

1960-1970’li yıllarda ebeveyn tutumlarına ilişkin bir çok çalışmada araştırmacılar çevrenin önemini vurgulayan Johnson’ın diaagnozojenik kuramını destekleyici anne-baba-çocuk etkileşimini temel almışlardır. Dickonson, 1971 yılında 369 ilköğretim ve lise öğrencisinin anne-babalarının kekemeliğe yönelik tepkilerini kaydetmiştir. Ebeveynin tipik olarak çocuklarının kekemeliklerine “tekrar başla”, “yavaşla”, “konuşmadan önce düşün” ve “derin nefes al” gibi önerilerde bulunduğunu gözlemlemiştir. Bu tutum ve davranışlar çocuğun konuşmasına ilişkin olumsuz tutum geliştirmesine sebep olabilir (Doğan ve Turan, 2001).

Sercan (1988), soyaçekim, anne tutumu, anne ruhsal belirtileri ve çocuk ruhsal belirtilerinin kekemeliğe etkisini belirlemek amacıyla yaptığı araştırma sonucunda, her iki gruptaki annelerin ruhsal belirtileri ve çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığını belirtmiştir.

Cenkseven (2000), 9-12 yaş arasında olan çocukların kekeme olup olmamaları, cinsiyetleri ve anne-çocuk ilişkisini algılama düzeylerine göre, benlik saygılarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yaptığı araştırma sonucu anne-çocuk ilişkisini algılama düzeylerinde kekeme olup olmamaya göre anlamlı bir farklılaşma olduğunu, kekeleyen çocukların, kekelemeyen çocuklara göre anne-çocuk ilişkisinin daha kopuk olduğunu, cinsiyete göre ise anlamlı bir

fark olmadığını belirtmiştir. Kekeleyen ve kekelemeyen çocukların benlik saygıları arasında anlamlı bir fark bulunmuş, kekelemeyen çocukların kekeleyen çocuklardan daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını belirlemiştir.

Ailenin farklı tutumları, kekeleyen çocukların kekemelik şiddetinin artmasına ve azalmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla, çocuğun sosyal çevresi ile ilişki kurup sürdürmesinde önemli bir rol oynar. Çocukların gruplar arası kıyaslanmasında kekeleyen çocuklar ebeveynleri tarafından daha az beğenilmekte, aynı şekilde belirli “istenmeyen” tutumlar kekeleyen çocukların anneleri tarafından daha sık sergilenmektedir. Ebeveyn, kekeleyen çocuklarının yerine daha çok konuşmakta ve konuşmalarını daha sık kesmektedir. Aynı zamanda çocuklarının başarısı ve zekası konusunda daha az tatminkar ve belirli olumsuz davranışlar için daha çok suçlayıcı ve cezalandırıcı oldukları bildirilmiştir. Kekeleyen çocuk anneleri çocuklarının akıcısızlığı ile aşırı ilgili ve akıcı konuşmaları konusunda mükemmelci olan bir kişilik yapısına sahiptirler (Bugay, 1990).

Thompson (1984), yaptığı bir araştırmada kekemelik bilgisine sahip olan öğretmenlerin, kekeleyen öğrencinin ebeveynini konuşma terapistine yönlendirirken, kekemelik bilgisine sahip olmayan öğretmenlerin ise yönlendirmediğini belirtmektedir. Kekemeliğin başlangıç yaşı ve konuşma terapistine yönlendirilmeleri arasında ortalama 3 yıl 4 aylık bir süre geçmektedir. Bunun süre aralığı 3 ay ve 10 yıl arasında değişmektedir. Bu da gösteriyor ki bir çok öğrenci öğretmeni tarafından farkedilinceye kadar terapi için zaman kaybetmektedir. Bununla birlikte yapılan göndermelerin %56'sının öğretmenler tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir.

Ebeveynin olumsuz tutumları kekeleyen öğrencinin konuşmasını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Öğretmenin de bu olumsuz tutumları fark ederek ebeveynleri uygun yer ve kişilere refere edebilmesi gerekmektedir.

1.1. Problem

Öğrencilerin bireysel farklılıkları çok yönlüdür ve bunlardan birini, konuşma bozuklukları oluşturmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine, dil ve konuşma bozukluğu nedeni ile yapılan başvurular arasında kekemelik %26 ile ikinci sırada yer almaktadır (Topbaş, Konrot, Ege,2002). İstatistiksel olarak bakıldığında, diğer konuşma bozukluklarından daha azdır fakat etki olarak okullarda başta gelen sorunlardan biri olmaktadır. Konuyla yakından ilgisi olmayan kişilerin “konuşma bozukluğu” dendiğinde ilk aklına gelen kekemelik olmaktadır. Öğrenciler arasında alay konusu edilen davranışların başında yine kekemelik gelmektedir. Bu bakımdan kekemelik sadece kekeleyenin değil öğretmenin de sorunu olmaktadır (Özsoy, Özyürek, Eripek, 1994, s: 90).

Okul çağında sağlıklı iletişimin temelini öğretmenler oluşturur, çünkü öğretmenler öğrenci davranışına yön veren en etkin bireylerdir. Öğretmen özellikle okul çağının ilk yıllarında çocuğun anne-babasının yerini tutar. Anne-babadan da önde giden bir yeri vardır. Bu yaşlarda anne-babanın da yanılabilceğini görmeye başlayan çocuk için öğretmen, her şeyi bilen, hiç yanılmayan insandır. Öğretmenin gözüne girmek, ondan aferin almak çocuğun en sevindirici ödülüdür (Yörükoğlu, 1992).

İlköğretim birinci kademedeki çocuk ailesinin bir uzantısıdır ve böyle olmaktan mutludur. Oysa, ilköğretim ikinci kademe ve ortaöğretimde okuyan bir genç, kendisini ayrı bir varlık olarak görmek ve göstermek çabası içersindedir. Ailesinden dolayı değil, kendi yetenekleriyle, başarılarıyla ve kişilik özellikleri ile beğenilmek ve kabul görmek ister. Bu bakımdan, okul ortamı hem etkilendiği hem de başkalarını etkileyebildiği bir toplumsal ilişki ortamıdır. Genç orada bir süre için yadsıdığı anne-babasının yerine geçecek yetişkin örnekleri bulur. Hayranlık duyduğu bir öğretmen bu geçiş döneminde ona dayanak olur. Öğretmen de gence değer veriyorsa genç mutludur, onun kişiliğinden kendi benliğine olumlu özellikler katar. Değer verilen öğretmenlerce beğenilmek ve desteklenmek anne-babanın övgüsünden çok daha önemlidir Öğretmenin öğrencilerin gözündeki bu

değeri, öğretmenlerin öğrencilere yönelik davranış ve tutumlarını önemli kılmaktadır. Öğretmen tutum ve davranışları sınıf atmosferinin oluşmasını sağlayan başlıca etken olmaktadır (Yörükoğlu, 1989). Ancak yapılan araştırmalar çok önemli bir gerçeği ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin tutumları, davranışları ve öğrenciyi etkileyen tüm özellikleri gördükleri eğitimle şekillenmektedir (Küçükahmet,1995). Öğretmenin öğrenci tutum ve davranışlarını yönlendirmedeki etkisi, öğrencide istenilen davranışı geliştirmek için bir avantaj sağlamakla beraber öğretmenin bilimsel olmayan tutum ve davranışları öğrencinin ruh sağlığını bozucu bir etken de olabilmektedir.

Kekeleyen bireyin konuşmasına ilişkin olumsuz tutumlar geliştirmesi ve düşük benlik saygısına sahip olmasının en önemli sebeplerinden birinin “dinleyici tutumları” olduğuna dair araştırmalar vardır (Johnson, 1960; Doğan ve Turan, 2001; Baydık ve Akçamete,1999). Kekeleyen çocukla en fazla birlikte olan aile, arkadaş ve öğretmenlerin davranış ve tutumları çocuğun kendisini nasıl hissedeceğini etkileyebilmektedir. Çevreden gelebilecek olumsuz tepkiler, kekeleyen öğrencinin var olan gerginlik düzeyini artırarak konuşmanın daha da bozulmasına neden olabilecektir. Öğretmenin okul çağındaki çocuklar için iletişimin merkezinde olması, öğrenci ve ebeveynin tutum ve davranışlarını etkileyebilmesi öğretmen tutumlarını önemli kılmaktadır. Bu bakımdan öğretmen kekeleyen bireye yönelik bilimsel tutum sergileyebilmeli ve kekeleyen bireyin çevresindeki olumsuz tutum ve davranışları fark ederek düzeltici önlemler alabilmeli ve ilgili yerlere refere edebilmelidir. Fakat öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik tutumlarının, bu konudaki bilgi düzeyleri ile sınırlı olduğuna dair alanyazın araştırmalarından bahsedilmiştir.

Okul nüfusu içersinde kekeleyen öğrenci sayısının önemsenecek sayıda olması, öğretmenin kekeleyen bireye ve çevresindekilere yönelik tutum ve davranışlarının kekemeliği arttırıcı veya azaltıcı bir etkiye sahip olması, öğretmenlerin kekeleyen öğrenciyeye ve ebeveynine karşı tutum ve davranışlarının neler olduğuna ilişkin Türkiye’de yapılmış bir araştırmaya rastlanamaması ve

öğretmenlere götürülecek hizmet içi eğitimin içeriğinin planlanabilmesi için böyle bir araştırmanın yapılmasına gereksinim duyulmuştur.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı sergiledikleri tutumlar belirleyerek bazı değişkenlere göre (cinsiyet, yaş, öğretim kademesi, mesleki kıdem, özürlülere yönelik eğitim alma ve kekeleyen öğrenciyle olan deneyim) öğretmen tutumları arasında fark olup olmadığını ortaya çıkarmaktır.

Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmenler kekeleyen öğrenciye karşı nasıl bir tutum sergilemektedir ?
2. Öğretmenler kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı nasıl bir tutum sergilemektedir ?
3. Öğretmenlerin tutumları, cinsiyet gruplarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır mı ?
  - I. Öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları, cinsiyet gruplarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır mı?
  - II. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları, cinsiyet gruplarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır mı ?
4. Öğretmenlerin tutumları, yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır mı?
  - I. Öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları, yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır mı ?
  - II. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları, yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır mı?

5. Öğretmenlerin tutumları, çalıştıkları öğretim kademesine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

I. Öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları, çalıştıkları öğretim kademesine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

II. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları, çalıştıkları öğretim kademesine göre anlamlı bir fark var mıdır ?

6. Öğretmenlerin tutumları, mesleki kıdemlerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

I. Öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları, mesleki kıdemlerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

II. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları, mesleki kıdemlerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

7. Öğretmenlerin tutumları, özürllülere yönelik eğitim alma değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır ?

I. Öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları, özürllülere yönelik eğitim alma değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

II. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları, özürllülere yönelik eğitim alma değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

8. Öğretmenlerin tutumları, kekeleyen öğrenciyle olan deneyimlerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır ?

I. Öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları, kekeleyen öğrenciyle olan deneyimlerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır ?

II. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları, kekeleyen öğrenciyle olan deneyimlerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır ?

9. Öğretmenlerin kekemeliğin nedenleri hakkındaki inanışları nasıldır?

1.3. Önem

Bu araştırma, öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye ve kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarının ortaya çıkarılması açısından önemli olduğu kadar bu konuda öğretmenlere düşen görevlerin neler olabileceğinin belirlenmesi açısından da önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın özellikle :

1. Öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumlarının belirlenmesi,
2. Konuşma akıcılığının geliştirilmesinde sınıf öğretmenlerinin rolünün neler olabileceğinin belirlenmesi,
3. Kekemelik şiddetini artırıcı tutumlar belirlenerek gerekli tedbirlerin alınması,
4. Öğretmenlerin bu konudaki hizmet içi eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi,
5. Bu konuda daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Araştırmada kullanılan Petra WURZEL'in 'Türkiye'deki Öğretmenlere Yönelik Kekemelik Tutum Anketi' ile ilgili her hangi bir geçerlilik güvenirlik çalışması yapılmamıştır. Gerekli olan geçerlilik ve güvenirlik çalışması Petra WURZEL tarafından yapılmıştır, fakat kendisiyle olan iletişim kopukluğu nedeni ile anketle ilgili geçerlilik ve güvenirlik çalışması ve araştırma sonuçlarına ulaşamamıştır.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR

2.1. İletişim ve Konuşma Bozuklukları

En geniş anlamıyla iletişim, “insanlar arasındaki sözel olan ve olmayan her türlü etkileşim” olarak tanımlanmaktadır. Duygu ve düşüncelerini ifade edebilme gereksinimi duyan insanlar bir mesaj alış verişi içine girerek bunu çeşitli biçimlerde gerçekleştirmektedirler. Bireyler arasındaki mesaj alış verişi radyo, televizyon, sınıf, bahçe gibi ortamlarda; resim, müzik, yazı gibi araçlarla; konuşma, jest, mimik, dokunma gibi devinim yolu ile gözlenebilmektedir (Maviş, 2000). Pek çok tanımını yaparak sınıflandırabileceğimiz bu sınırsız alış verişte ihtiyaç duyduğumuz araçların niceliği ve niteliği “insan duygularının sınırlarının uzandığı yere kadar çeşitli olabilmektedir” (Topbaş, 1999). Sürekli bir iletişim ağı içinde olan insanlar mesajlarını göndermek ve almak için görme, dokunma, işitme gibi duyularından faydalanarak iletişim amaçlarını gerçekleştirmektedirler.

İletişimin amacı, herhangi bir noktada seçilen bir düşüncenin aynen ya da yaklaşık olarak bir başkasının zihninde oluşturulmasını ya da canlandırılmasını sağlamak olduğuna göre, insanların duygu ve düşüncelerini ifade etmek için herkes tarafından aynı şekilde anlaşılabilir ve aynı ortamları çağrıştıran bir araca ihtiyaçları vardır. Kısaca dil, bireyler arası iletişimde mesajın yerine geçebilecek bir araç

olma özelliğini taşımaktadır (Konrot, 1984). Bu bağlamda dil, “düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir” (Aksan, 2002)

Dil; mesajı, jest, mimik, dokunma gibi sözel olmayan biçimde aktarabildiği gibi, konuşmaya yardımcı organlarımızı (gırtlak, dil, diş, vs.) kullanarak, öğrendiklerimizi akustik mesajlar haline dönüştürdüğümüz konuşma yoluyla, yani sözlü olarak da aktarabilir (Ege, 1994). “Konuşmanın herhangi bir çevrede benimsenen sınırın dışına çıkarak yadırganacak düzeyde bir farklılık ya da sapma göstermesi durumunda, bireyde bir konuşma sorunu olduğu kabul edilmektedir” (Konrot, 2003). Konuşma bozukluğu, “sözel dildeki sesleri çıkarmak için gerekli olan motor işlemlerin (solunum, sesleme, rezonans, sesletim, sesletim) yerine getirilmesindeki aksamadır” (Topbaş, Konrot, Ege, 2002). “Konuşma özürü”, “konuşma bozuklukları”, “dil ve konuşma bozuklukları” gibi terimlerle ifade edilen ve bireyler arası iletişimde karşılaşılan olumsuz durumlar dil ve konuşma bozukluklarının türlerine göre değişik biçimlerde sınıflandırılmaktadır. “Dil gelişiminde gecikme”, “gecikmiş konuşma”, “ses bozuklukları”, “afazi”, “sesletim bozukluğu”, “ekleme bozukluğu” ve/veya “kekemelik” gibi terimler sınıflandırma türlerine örnek gösterilebilir (Konrot, 1991).

2.2. Kekemelik

Bozukluğu tanımlamak için alanyazında sık rastlanan sözcükler şunlardır: “Kekemelik, pepemelik, tutukluk, dil tutukluğu, akıcılık bozukluğu, paralalia” (Özsoy, 1982). Bu terimler içinde en yaygın kullanılanı kekemeliktir. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde çoğunlukla kekemelik terimi kullanılacaktır.

2.2.1. Kekemeliğe İlişkin Tanımlar

Herkes tarafından kabul edilen tek bir kekemelik tanımı yoktur. Alanyazında kekemeliğe ilişkin çeşitli tanımlar vardır. Örneğin,

Wingate, kekemeliği “ konuşma ile ilgili olan veya olmayan duygusal durumların ve heyecanların varlığında, konuşmayla ilişkili veya ilişkisiz ek gerilim ve mücadele ile izlenen, sözel ifadenin akışındaki sık bozulmalar” olarak ifade etmiştir (Akt. Ramig ve Shames, 1998).

Sheehan’e göre “ konuşma ve sessiz kalma arzusu içinde olan bireyde, bu arzuların her ikisi de kaygı yaratmakta ve yaklaşma-kaçınma çatışması ortaya çıkarmaktadır. Bu arzuların her ikisi eşit olduğunda ise çatışma kekemelik olarak kendini göstermektedir” (Akt. Doğan ve Turan, 2001).

Van Riper ve Emerick’e göre kekemelik “bir sesin, hecenin veya kelimenin anormal olarak tekrarlanması, uzatılmasıdır; buna bağlı olarak konuşma çabalama, kaygı ve kaçınma davranışlarıyla karakterizedir” (Akt. Baydık, 1996).

Johnson’a göre kekemelik “kekemenin kekelememeye çalışmak için yaptıkları, diğer bir deyişle öğrendikleri”dir (Johnson, 1960).

Perkins, kekemeliği “geçici ya da gizil olarak, dilsel biçimde formüle edilen konuşmanın akıcı bir biçimde gerçekleşme kontrolünün kaybı” olarak betimler (Akt. Adams,1988).

Ramig ve Shames (1998), kekemeliğin nedenlerine ilişkin görüşleri aşağıdaki gibi özetlemiştir :

1. Watson ve Fremon’ a göre kekemelik, motor, dilsel ve bilişsel işlemlerin uyumundaki nöro-fizyolojik bir sorundur.
2. Postma ve Kolk’a göre kekemelik, konuşmanın fonolojik kodlanmasındaki bir bozukluktur.
3. Travis’e göre kekemelik istenmeyen duygu ve düşünceleri baskılamak amacıyla oluşur
4. Johnson’a göre kekemelik öğrenilmiş bir davranıştır.

Alanyazında tanımlar arasında görülen farklılıkların sebebi, kekemeliğin nedenlerine ilişkin farklı görüşlerin yansımalarıdır. Bu da kekemeliğin kolayca tanımlanamayan son derece karmaşık bir bozukluk olduğunu göstermektedir. Tanımların bazıları kekemelik belirtilerinin (uzatmalar, tekrarlar, bloklar gibi) dinleyiciyi esas alan bir bakış açısından tanımlanması ile sınırlıdır. Bazıları kekeleyen bireyin kendi konuşmasını algılayışı (kontrol kaybı, birden tutulma gibi) veya buna tepkisini (kaygılanma, duraksama, kaçınma gibi) kapsayan bakış açısını içermektedir. Bazıları da kekemeliğin nedenlerine ilişkin bir çıkarımda bulunmaktadır. Tanımlar genel olarak alanda zamana bağlı olarak değişen eğilimleri yansıtmaktadır (Doğan ve Turan, 2001).

2.2.2. Kekemelik Belirtileri

Konuşmanın akıcılığı, seslerin sırasını ve konuşmaya yardımcı organların eşgüdüm içersindeki motor hareketlerini içerir. Akıcı konuşmada her ses ve hareket bir zaman biriminde tam anında üretilmelidir. Bu zamanlamadaki küçük sapmalar, bireyin yaşına, konuşmanın gerçekleştiği ortama ve kültürel standartlara bağlı olarak normal kabul edilebilir. Konuşmanın planlanması ve üretimindeki aşırı zorlanma, konuşmanın sürekliliğinde yaşa uygun olmayan kesilmeler kekemelik olarak adlandırılan akıcı konuşma bozukluğuna sebep olur (Fışıoğlu ve Urgan, 1992).

Kekemelik temelli araştırmaların bulgularına göre normal konuşma mükemmel biçimde akıcı değildir. Bu Johnson ve arkadaşlarınca “kekemeler akıcılıklarını yitiren tek grup değildir” biçiminde ifade edilmiştir (Akt. Wingate, 1987).

Wingate (1987), normal akıcısızlığı (dysfluency) “duraksama” olarak adlandırmış ve normal bireylerin konuşma verilerinden elde ettiği duraksamaları aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır :

A. Duyulabilen

1. “Ah” gibi ünlemler

2. Cümle düzeltme
3. Tamamlanmamış cümle
4. Sözcük tekrarı
5. Kekeleme
6. Araya ses ekleme (mm, ee gibi)
7. Dil kayması
8. Sözcük değiştirme
9. Aileden gelen konuşma özellikleri
10. Kelimeleri uzatma

B. Sessiz

1. Atmalar, düşürmeler (sözcük, ses ya da hece)
2. Sessiz duraklamalar

Wingate, kekemelik belirtilerine “akıcısızlık (dysfluency)” adını vermiş ve normal bireylerle kekeleyen bireylerin konuşma verilerini karşılaştırdığı çalışmasında kekemelik bağlamındaki akıcı olmayan konuşma biçimlerini aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır :

1. Araya ses ekleme
2. Sözcük değiştirme
3. Tamamlanmamış sözcük öbeği
4. Sözcük öbeği tekrarı
5. Sözcük tekrarı
6. Ses ya da hece tekrarı
7. Konuşmada gerginlik
8. Uzatılmış sesler
9. Ritmik olmayan fonasyon (Daha çok içe dönümlü hava kullanarak konuşma biçimi)

Normal konuşmacılarda ve kekeleyen bireylerde benzer biçimde gözlenen bir çok akıcısızlık türüne rağmen gerginlik, tremor, kaygı ve kafa sallama, ayak vurma ile

karakterize ikincil davranışlar, sesin perdesinde ve yüksekliğinde ani değişme, susmayı tercih etme, çıkaramayacağını anladığı sözcüklerden vazgeçip başka sözcükleri kullanma, her 100 sözcükten 3 ya da daha fazla sözcük içi akıcısızlık, konuşulan kelimelerin %10'unda akıcısızlık, sesleri uzatma, bloklar, ses ve hece tekrarları, tekrar esnasında ünlü nötrleştirme gibi davranışlar kekemelik belirtileridir (Roth, F.P. ve Worthington, C.K., 2001; Hamre, 1992; Mowrer ve ark., 1980).

Okul çağında kekeleyen öğrencilerin kekemelik belirtilerine ilişkin yapılan bir araştırmada bütün sözcüklerin %17,05'inin kekemelik içerdiği şeklinde bir sonuç elde edilmiştir. Ses/hece tekrarı %3,57; uzatma %1,32; bloklar %1,06; sözcük tekrarı %2,84; sözcük öbeği tekrarı %0,8; ikincil davranışlar %5,70 ve kekelenen hece yüzdesi 5,95 olarak bulunmuştur (Louis, K.O., Murray, C.D., Ashworth, M.S., 1991).

2.2.3. Kekemeliğin Yaygınlığı ve Cinsiyet Oranı

Okul öncesi dönemde kekemelik oranının %4-5 civarında olduğu, yaş ilerledikçe bu oranın %1'e kadar düştüğü belirtilmektedir (Lees, 1999; Fıfıloğlu, 1996; Irak, 1996; Orçin, 1998; Doğan ve Turan, 2001; Yazar, 1998). Erkeklerde kızlardan 3 kat daha fazla gözlenmektedir. Sebebi bilinmemesine rağmen şu olasılıklardan bahsedilir : 1) Erkeklerde genetik yatkınlık fazladır. 2) Çevresel beklentiler erkeklerde daha farklıdır ve bu da kekemelik olasılığını kuvvetlendirir. 3) Erkeklerde dil ve sesletim sorunları daha sık gözleendiğinden kekemelik olasılığı daha yüksektir. Erkek/kız oranı yaş ile birlikte artış eğilimi göstermektedir. Bu da kızların erkeklere oranla daha fazla kendiliğinden düzelme gösterdiği yorumuna neden olmaktadır (Ramig veShames, 1998; Fıfıloğlu,1996).

Çocuklar okul yaşına geldiklerinde kekemelik, görülen belli başlı konuşma bozukluklarından biri olarak yine öne çıkar. Alanyazında Bloodstein, ABD' deki okul çocukları üzerinde yapılmış 13 çalışmayı inceleyerek ortalama yaygınlığın

% 0.9 olduğunu ve ABD dışındaki okul çocuklarında yapılmış 18 çalışmada da ortalama yaygınlığın % 1.1 olduğunu bulmuştur (Akt. Sercan,1988).

Türkiye’de konuyla ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır. Özsoy (1982), 760 öğrenciyi kapsayan çalışmasında kekemelik oranını % 2 olarak bulmuştur . Sercan (1988), 7451 ilkokul çocuğunu taradığı çalışmasında kekemelik oranını % 0.34 olarak bildirmiştir. Ankara çevresi ilkokul çağı çocuklarında yapılan bir taramada kekemelik oranının % 1.6 ve % 3.1 arasında değiştiği bulunmuştur (Öztürk, 1994).

Topbaş, Konrot ve Başal’ın 1996 yılında Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesinden 25 ildeki 59 özel ve resmi kurumdan (Hastane, RAM, Özel Eğitim Kurumları) örneklem olarak yaptıkları bir araştırmada hizmet götürülmeye çalışılan özür gruplarını aşağıda tablo 1’de sıralandığı gibi bildirdikleri gözlenir (Topbaş, Konrot, Ege, 2002). Kekemelik oranı % 19 ile özür gruplarında başı çekmektedir.

Tablo 1. Hizmet Götürülmeye Çalışılan Özür Grupları

Dil ve Konuşma Bozukluğu	%
Kekemelik	19
Gecikmiş Konuşma	16
Sesletim Bozukluğu	15
Ses Bozukluğu	12
Özel Öğrenme Güçlüğü	11
Gelişimsel Disfazi	8
Edinilmiş Disfazi / Afazi	5
Dizartri	5
Dispraksi	4
Serebral Palsi	4
Duyusal / Davranışsal	1

1995-1996 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan bir araştırmaya göre Rehberlik Araştırma Merkezine dil ve konuşma bozuklukları nedeni ile 2946 başvuru yapılmıştır. Bu başvurular özür türlerine göre aşağıda

sıralandığı gibidir (Topbaş, Konrot, Ege, 2002). Ritim bozukluğu adı altında gözlenen kekemelik %26 olarak bildirilmiştir.

Tablo 2. Rehberlik ve Araştırma Merkezine Dil ve Konuşma Bozukluğu Nedeni İle Yapılan Başvurular

Dil ve Konuşma Bozukluğu	%
Sesletim Bozukluğu	46
Ritim Bozukluğu	26
Gecikmiş Konuşma	25
Diğer	3

2.2.4. Kekemeliğin Sıklığını Etkileyen Durumlar

Kekeleyen bireyler konuşmanın tamamında kekeleyemezler. Orta derecede kekeleyen birey konuştuğu sözcüklerin %10'u kadar kekeler (Özsoy, Özyürek, Eripek, 1994, s: 91). Kekemelik şiddet ve frekansı andan ana ve durumdan duruma değişebilir. Kekeleyen bireylerin bir bölümü şarkı söylerken, fısıltıyla konuşurken, yalnızken ve kendi konuşmasının maskelendiği durumlarda kekeleymeden konuşabilmektedirler (Pamir, 1985; Yörükoğlu, 1992).

Johnson ve Rosen, kekemeliğin azaldığı yada gözlenmediği durumları aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır (Akt. Ramig ve Shames, 1998).

Kekeleyen bireyler :

1. Şarkı söylerken
2. Koro halinde konuşurken
3. Fısıltıyla konuşurken
4. Küçük çocuklarla konuşurken
5. Gürültü etkisi altında konuşurken
6. Normal perdeden yüksek ve ya düşük seviyede konuşurken
7. DAF (Delete Auditory Feed-back – Geciktirilmiş Konuşma Dönütü) etkisi altında konuşurken kekeleyemezler ve ya kekemelikleri çok azalır.

Konuşmaya çalışırken korku, ürperti ve heyecan duygularını yaşayan bireyde stres ve kas gerilimi artmakta ve dolayısıyla kekemeliği artmaktadır. Telefonla görüşürken, geniş bir dinleyici kütlesine hitap ederken, uzun ve karmaşık cümle kurarken, adını söylerken, hikaye anlatırken birey daha fazla heyecan ve stres yaşamakta ve kekemeliğinin arttığı gözlenmektedir (Pamir, 1985).

Schwartz (1989), yedi temel gerilimden söz etmektedir. Bunları aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır :

- I. Durumsal Gerilim** : Bazı kekemeler belirli ortam ve durumlarda daha fazla kekelemektedirler (Örneğin telefonda konuşurken veya belirli bir topluluğa hitap ederken).
- II. Sözcük ya da Ses Gerilimi** : Kekeleyen insanların çoğu belirli ses ve sözcüklerde zorlanmaktadırlar. Bunun sonucunda da sözcük değiştirme eğilimindedirler. Bir sözcük yerine diğerini kullanmak zor ve utanç vericidir, bu nedenle kendilerini engellenmiş hissederler.
- III. Yetke Gerilimi** : Bazı kekeleyen bireyler otorite figürü yetke sahibi insanlarla konuşurken güçlük çekmektedirler. Böyle kekemeler patronuyla veya öğretmenleriyle konuşurken bu tür gerilimi yaşarlar.
- IV. Belirsizliğin Gerilimi** : Bazı kekeme bireyler hangi davranışın uygun olduğunu kestiremediklerinde konuşmalarında güçlük yaşamaktadırlar. (örneğin yeni insanlarla tanıştıklarında). Ayrıca, bir sözcüğün doğru söylenişindeki şüphe sonucunda da oluşabilmektedir. Bu tür gerilim daha çok ikinci bir dil öğrenen kekeleyenlerde görülmektedir.
- V. Fiziksel Gerilim** : Bazen kekeme bireyler hasta veya yorgun olduklarında konuşmalarında güçlük yaşamaktadırlar.
- VI. Dıştan Gelen Gerilim** : Bazı kekeme bireyler aldıkları kötü haber ile konuşmalarında zorlanmaktadırlar (işten atıldığını öğrenme veya bir akrabanın ölümü).

VII. Hız Gerilimi : Çok hızlı konuşma sonucu oluşan bir kekemeliktir. Hız gerilimi çocuklardaki kekemeliğin başlamasındaki en önemli etkenlerden biridir.

2.3. Kekemeliğin Nedenlerine İlişkin Kuramlar

Kekemeliğin nedenlerine ilişkin pek çok kuram ortaya atılmıştır. Bu kuramlar genel olarak üç grupta toplanabilmektedir : Yapısal kuramlar, nörotik kuramlar (nevroz kuramları) ve öğrenme kuramları (Baydık, 1996).

2.3.1. Yapısal Kuramlar

Yapısal kuramlardan biri olan genetik kuramına göre, kekemeliğin nedenine ilişkin kalıtsal faktörlerin bulunabileceği fakat geçiş şeklinin belirsiz olduğu, bu kalıtsal yatkınlığın çevresel etmenlerle değişikliğe uğrayabileceği belirtilmektedir. Kekemeliğin nedeni olarak herhangi bir biyokimyasal eksiklik henüz belirlenmemiştir. ‘Mengel geni’ geçişi ile ilgili aile araştırmaları vardır fakat kesin bir bulguya rastlanamamıştır. Bununla birlikte birinci derecede erkek akrabasının (kekeleyen) varlığının önemi vurgulanmıştır. İkizlerle yapılan çalışmalarda tek yumurta ikizlerinin çift yumurta ikizlerine göre daha yüksek oranda kekemeliğe rastlandığını göstermektedir. Kekemeliğin genetik olabileceği konusunda şüphe azdır fakat genetik faktörleri ortaya koymak ve klinik olarak kullanmak için çok daha fazla deneysel genetik araştırma yapılmasına ihtiyaç vardır (Drayna, 1997; Ramig ve Shames, 1998).

West’in 1958’de geliştirdiği Biyokimyasal ve fizyolojik kurama göre kekemeliğin genetik geçiş eğiliminde olduğunu ve epilepsi ile ilişkili olarak nöbetler sonucu oluştuğunu savunmuştur. Kuramını kan kimyası, beyin dalgaları, ikiz olma ve neurofizyolojik değişkenlerle ilişkilendirmiştir . Benzer teoriler, 1969’da Wingate; 1976’da Perkins, Ruder, Johnson ve Michael; 1978’de Adams tarafından geliştirilmiştir. Bu araştırmacılar, konuşma esnasında vokal kanalda oluşan aerodinamik ve fizyolojik değişimleri tartışmışlar ve kekemeliği fonasyon,

respirasyon, sesletim sorunu olarak gözlemlenmişlerdir. Adams, Wingate, Perkins ve arkadaşları sorunu fonetik geçiş boyutunda ele almışlardır. Freeman ve Ushijima, gırtlak bölgesindeki konuşmaya yardımcı organların eşgüdümündeki bozukluğun ve gerginliğin kekemelikte etkili faktörler olduğunu ifade etmişlerdir. 1977’de Mc Call ve Brewer, kekeleyen bireylerin gırtlak bölgesindeki konuşmaya yardımcı yapıları hatalı kullandıklarını ve gırtlak ve oral yapılardaki bozukluğun birlikte olduğunu belirtmişlerdir. Zimmerman 1980’de kekemeliğin solunum sistemi ve gırtlak yapıları arasındaki refleks etkileşimlerde ortaya çıkan değişiklikler sonucu oluştuğunu savunmuştur (Baydık, 1996; Ramig ve Shames, 1998).

Bu çalışmalar Bloodstein tarafından gözden geçirilmiştir. Bu tip araştırma sonuçlarının kekemeliğin biyokimyasal ve fizyolojik kökenli olduğunu göstermekte yetersiz kaldığını belirtmiştir (Güleryüz, 1995).

1991’de Perkins, ortaya attığı nero-linguistik kuramda, akıcı konuşma, kekeleme ve kekemelik sayılmayan konuşma kesintilerini açıklamaya çalışır. Linguistik ve paralinguistik sistemlerin ayrı nöral ünitelerle işlendiğini ve aynı çıkış sistemine çevrildiğini iddia eder. Dolayısıyla kişi, bu iki sistem arasındaki eşgüdümü sağlayamazsa kekelememeyi başaramaz (Akt. Ramig ve Shames, 1998).

1929’da Orton ve Travis tarafından geliştirilen serebral-dominans kuramına göre, konuşma esnasında, beynin iki yarısının diğer yarısı üstünde yeterli ölçüde baskınlık kuramaması, yarı kürelerin birbirinden bağımsız hareket etmelerine neden olmaktadır. Bu durum sonucunda ses, sesletim ve solunum sistemleri arasındaki kassal ve aerodinamik koordinasyon bozukluğu kekemeliğe neden olmaktadır. Bu kuram, kekemeliğin yapısal etmenlerini araştıran çalışmaların yapılmasına öncülük etmiş fakat araştırmalar, kekemelik esnasındaki iki yarı küre baskınlığını açıkça belirleyememiştir. (Yazar, 1998; Akseki, 1998; Ramig ve Shames, 1998).

Serebral dominans, biyokimyasal ve fizyolojik, genetik ve nörolingüistik gibi kuramlar nörofizyolojik bozulma kuramının geliştirilmesinde önemli rol oynamıştır. 1997'de Watson ve Freeman, beyin görüntüleme çalışmaları sonucu konuşma esnasındaki beyin etkinliklerini belirlemişlerdir. Onlara göre kekemelik, motor, dilsel ve bilişsel işlemlerde eşgüdümü sağlayan nörofizyolojik bir sorundur ve normal konuşmadaki beyin etkinlikleri ile kekeleyen konuşmadaki beyin etkinlikleri arasında fark vardır. Normal konuşmada sol yarı küre etkin kullanılırken, kekeleyen konuşmada her iki yarı kürede eşit etkinlik vardır. Ancak bu görüntüleme çalışmaları neden hakkında bilgi vermemekte, konuşma esnasında beyinde ne olduğu hakkında bilgi vermektedir (Ramig ve Shames, 1998).

2.3.2. Nörotik Kuram

Nörotik kuram kekeleyen bireylerin kişilik ve psikolojik özellikleri ile ilgilenmiştir. Gözlem, mülakat, projektif testler, anket gibi ölçme araçları ile kekeleyen bireyin kişiliği, psikolojik temelleri, sosyal uyum ve bilinç dışı ihtiyaçları incelenmiştir. Kekemeliğin oral tatmin, anal tatmin, düşmanlığın gizli bir ifadesi, tehdit edici duygu ve mesajların baskılanması, hadım edilme korkusu, dikkat çekme ve başarısızlık için bir neden olarak ortaya çıkabileceği düşünülmüştür. Bu kurama göre kekemelik istenmeyen bir tehdit düşüncesine yönelik bir savunmadır. Goodstein, kişilik özellikleri ile ilgilenen alanyazını gözden geçirmiş ve araştırmaların desen ve yöntem sorunları sebebiyle sonuca ulaştırmada etkili olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla bu kuramdan araştırmadan ziyade klinik ortamlarda faydalanılabilir. Ancak kekemelik sorunu için psikanaliz, özellikle yetişkinlerde geniş bir boyutta etkili değildir (Ramig ve Shames, 1998; Özsoy, 1982).

2.3.3. Öğrenme Kuramları

Diagnozejenik-sementojenik kuram, Wendell Johnson tarafından geliştirilmiştir. Ona göre kekemelik kişinin konuşmasındaki bir özellik olarak değil bir algı ve tutum sorunu olarak tanımlanır. Çocuğun konuşma biçimi dinleyicinin belirli his

ve tepkilerini de kapsamaktadır. Dinleyicilerin çocuğun konuşmasındaki tekrar ve duraksamalarına gösterdikleri tepki, çocuğun da onların tepkilerine tepkisi sonucu kekemeliğine yönelik farkındalığı artmaktadır. Johnson (1960) bunu şu şekilde ifade etmektedir : “Kekemelik sorunu genelde, annenin çocuğunun konuşmasını gereğince, düzgün veya akıcı hissetmeyişi ile başlamaktadır... Çocuğun konuşmasındaki sorun için bildiği tek sözcüğü kullanır- ‘kekemelik’... Çocuğunun kekeleyişine karar verirken, önce kendisinden emin değilse bile, o sözcüğü kullanması sonucu duyguları kristalleşir ve dikkati çocuğun konuşmasındaki duraklamalar üzerinde yoğunlaşır... Bu arada, duyguları da giderek çocuk için daha açıklık kazanır ve hepimizin şu veya bu şekilde yaşadığımız ve sözcüklerle ender anlatmaya çalıştığımız bir süreç sonunda, çocuk annesinin konuşması hakkındaki duygularını anlar... Genel durumda birkaç ay içerisinde evrimsel olarak bu kuşku ve tedirginlik, doğaç konuşmasını yitirmesi, konuşma isteğinin azalması ve duraklayıcı bir şekilde konuşmaya başlaması sonucunu verir. O kadar ki, özellikle kuşku ve tedirginliğinin en fazla olduğu belirli yerlerdeki, belirli kimselerle eskisi kadar konuşmaz”

Johnson (1960), dinleyicinin algı ve tepkilerinin kekemeliğe sebep olduğunu ve bunun üstesinden gelebilmek için yapılabilecek üç şey olduğunu şu şekilde belirtmektedir : “Çocuğunuzun konuşma biçimi, konuşma biçimini etkiliyor görünen koşullar ve sizin onun konuşma biçimine olan tepkileriniz. Çocuğunuzun konuşmasıyla ilgili olarak doğrudan pek bir şey yapamazsınız. Yani onun kaslarını hareket ettiremez veya gırtlakıyla sesler çıkaramazsınız. Ancak, çocuğunuzun içinde konuştuğu koşulları olumlulaştırmak için bir şeyler yapabilirsiniz. Hakkında en çok yapabileceğiniz ise çocuğun konuşmasına karşı göstereceğiniz tepkilerinizdir”

Bloodstein bu kuramı “iletişimsel başarısızlık kuramı” olarak adlandırmıştır. Belli durumların bireyin konuşması üzerindeki etkilerini araştırması sonucunda, kekemeliğin genellikle normal akıcı konuşma hatalarından kesin olarak ayrılamayan dil sürçmelerine ve tutulmalarına tepki olarak oluştuğunu ve iletişim baskısının oluşmasıyla da kekemeliğe dönüştüğünü belirtmektedir. İlk başta

oluşan normal akıcılık kesintileri, çocuğun yaşadığı iletişimsel baskı ve konuşmasına ilişkin olumsuzluk inancı ile birlikte artmaktadır. Ayrıca konuşmasındaki durak ve tekrarların sıklığı kaygı ve korku yaratmakta ve konuşmasına ilişkin beklentisel bir kekemelik oluşmaktadır. (Orçın, 1998; Akseki,1998; Baydık, 1996)

Bu kuramlar kekemelik araştırmalarına önemli bir boyut kazandırmıştır. Ancak akıcısızlığa dikkat etmenin kekemeliği artıracığı veya artırmayacağı yönündeki sorular hala güncelliğini korumaktadır (Ramig ve Shames, 1998).

“Klasik koşullanma” kuramına göre konuşma akışındaki şartsız bir bozulmanın bireyin konuşmasıyla ilgili kaygı ve korkularıyla ilişkili hale geldiğini düşündürmektedir. Eğer bu sık olursa birey kaygıyı tetikleyecek herhangi bir ortamda kekeleyebilir ve bunun sonucunda kekemeliğe şartlanabilir. Wolpe 1958’de klasik koşullanılmış konuşma korkusundan yola çıkarak “sistemik duyarsızlaştırmayı” terapide kullanmayı denemiştir. Ona göre sistemik duyarsızlaştırma teknikleri karşı koşullanma ve karşılıklı engellenmeyi içerir. Kekelemenin öğrenilen bir davranış olduğunu ve kekelememenin de öğrenilebileceğini savunur. Bu, Brutten ve Shoemaker’i de etkilemiş ve bu kişiler kekemelik için 1967’de “iki faktör terapisini” geliştirmişlerdir. Kekemelik, edimsel ve klasik koşullanma birleştirilerek açıklanmaktadır. Otonom kaygılardan kaynaklanan konuşma kesintilerinin, konuşma, konuşma ortamları, dinleyici ve benzeri durumlara şartlı cevaptan ileri geldiğini savunmuşlardır. Onlara göre, tekrar, takılma ve bloklar klasik şartlanma sonucu oluşmakta ve kekeleyen birey konuşmasına kaygı, korku ve stres gibi olumsuz duygular ile birleştirmektedir. Kekeleyen bireylerde gözlenen konuşma dışı davranışların (kas gerginliği, göz kırpma, yüz kırıştırma) da edimsel şartlanmaya bağlı olarak geliştiğini ifade etmişlerdir (Ramig ve Shames, 1998).

Sheehan 1953’de “yaklaşma-kaçınma çelişkisi kuramını” kekemelik sorununa uygulamıştır. Bu kurama göre kişi konuşup konuşmama arasında gider gelir. Konuşmama isteği ağır basarsa kişi susar, konuşma isteği ağır basarsa kişi akıcı

konusur. Ancak iki istek eşitse çatışma yaşanır ve kekemelik ortaya çıkar (Ramig ve Shames, 1998; Baydık, 1996; Sercan, 1988; Orçin, 1998).

Bir başka grup kuram ise, edimsel koşullanma kuramlarıdır. Goldiamond, Flanagan, Azrin'a göre kekemelik labratuvarda artırılıp azaltılabilir, en azından bazı açık kekemelik davranışları edimsel şartlanma ile kontrol altına alınabilir. Bazı araştırmacılar, bu deneylere dayanarak Johnson'ın diagnozejenik kuramını edimsel koşullanma ile ilişkilendiren çeşitli hipotezleri incelemişlerdir; normal akıcısızlık ve kekemelikte yer alan edimsel koşullanma süreçleri arasında devamlılık bulmuşlardır. (Ramig ve Shames, 1998).

Bazı araştırmacılar edimsel koşullanma ile ilişkili çeşitli tedavi yaklaşımlarından söz etmektedirler. Buna göre Shames ve Sherrick'in kuramsal araştırmaları edimsel koşullanma tekniklerini klinik görüşmeler içinde uygulayan çeşitli tedavilere de yol açmıştır. Shames, Egolf ve Rhodes 1969'da yaptıkları araştırmalar sonucunda, kekeleyen bireylerin konuşmalarındaki akıcılığın sözel pekiştireçlerle arttırılabileceği veya sözel onayda bulunmadan cezalandırılarak, kekemelik şiddetinin azaltılabileceğini savunmuşlardır. Egolf ve Shames 1976'da anne-baba-çocuk etkileşiminin değiştirilerek kekemelik şiddetini azaltmanın mümkün olabileceğini göstermişlerdir. Bu sonuçlar çocuk ve dinleyicinin sözel etkileşiminde, kekemeliğin bir noktada pekiştirildiğini gösterir şekilde yorumlanabilir (Ramig ve Shames, 1998; Güleryüz, 1995).

Çalışmamızda kekemeliğin nedenlerini belirlemeye ilişkin bir araştırma planlanmamıştır. Bununla birlikte dinleyici tutum ve davranışlarının kekemelik üzerindeki etkisini açıklamaya yönelik en yakın kuram öğrenmeye dayalı kuramlar olarak görülmektedir.

2.4. Çocukta Kekemeliğin Oluşumu , Gelişimi Ve Okul Çağı Kekemeliği

Kekemelik, 2-4 yaşları arasında, dil ve konuşma gelişiminin ilk evrelerinde ortaya çıkmaktadır (Konrot, 2003; Özsoy, 1982; Fışiloğlu ve Ungan, 1992; Pamir, 1985;

Ramig ve Shames, 1998). Kekemelik bazen aniden ve üzücü bir şekilde başlamasına karşın sıklıkla çok hafif bir başlangıçtan sonra giderek artmaktadır. Bu nedenle ebeveynler kekemeliğin ne zaman başladığına ilişkin çok net bir cevap verememektedirler (Johnson, 1960; Özsoy, Özyürek, Eripek, 1994). Yetişkinlikte kekemeliğin ortaya çıktığı vakalar olmakla birlikte bunlar sayıca çok azdır (Ramig ve Shames, 1998; Fıfıloğlu ve Urgan, 1992; Özsoy, 1982).

Kekemelik tam olarak ortaya çıkmadan önce, kekeleyen tüm çocuklar kekemeliğin başlangıç zamanı önemli olmaksızın kekemelikleri ile ilgili belirli davranışlar geliştirirler. Schwartz ve Conture, kekemelik işaretleri olarak adlandırdıkları bu davranışları belirlemek amacıyla bir araştırma yapmışlar ve kekemeliğin başlangıcındaki davranışları aşağıdaki gibi belirlemişlerdir (Schwartz, Conture, Zetrowski, 1990).

1. Göz kapağı açma ve kapama
2. Göz küresinin normal olmayan hareketleri
3. Baş hareketi
4. Ekstremiteler (el, kol ve bacak) hareketi
5. Gövde hareketi
6. Dudak hareketi
7. Sözcük tekrarı
8. Sözcük öbeği tekrarı
9. Sözcük değiştirme
10. Sözcüklere ses ve hece ekleme
11. Ses şiddetindeki ani değişiklikler

2-4 yaşları arasında çocuklar konuşmayı öğrenmek için çaba sarfederler. Kekemeliğin bahsettiğimiz bu ilk işaretleri derece derece azalır ve çoğu çocukta kaybolur fakat bazı çocuklar kekeleyeyi sürdürür. Johnson'a (1960) göre bu davranışlar ebeveynler tarafından fark edilir ve düzeltilmeye çalışılırsa, çocukta konuşmasına ilişkin kaygı ve endişe yaratmakta, sonuçta kekemeliğin gelişmesine neden olmaktadır.

Okul öncesi dönemde başlayan kekemeliğin %75'i daha sonra kendiliğinden düzelme göstermekte, geride kalan %25'lik bölümde ise kekemelik kalıcı hale gelmekte ve sorunun çözümü daha da güçleşmektedir (Konrot, 2003).

Sözcük, hece ve sesleri çıkarmadaki güçlüklerin kekemeliğin yerleşmesinde, yetişkinlerde olduğu kadar okul çağı çocuklarında da önemli belirleyiciler olduğu araştırmacılar tarafından kabul edilir (Güleryüz, 1995).

Alanyazında kekemelik dönemlere ayrılarak incelenmiştir. Sıklıkla karşılaşılan ayrım "Birincil kekemelik dönemi" ve "İkincil kekemelik dönemi" biçimindeki ikili ayrımdır. Birincil kekemelik döneminde çocuk, konuşmasındaki tekrarların, uzatmaların ve blokların farkında değildir. Fakat bir süre sonra ya kendi konuşmasını duyarak ya da karşısındakilerin tepkisini gözleyerek konuşmasındaki bozukluğun farkına varır. Bu nedenle çabalama kaygı ve kaçınma davranışları gözlenmemektedir. Yoğun çaba davranışı ile çocuk İkincil kekemelik dönemine geçmiştir. Birincil ve ikincil kekemelik arasındaki en önemli diğer ayrım ise ikincil kekemeliğe sahip bireyin belirli ses ve sözcükteki sorununun farkında olması sebebiyle beklentisel bir gerilim içinde olmasıdır (Schwartz, 1989).

Bloodstein, kekemelik gelişimini dört döneme ayırmıştır (akt. Ramig ve Shames 1998).

1. Dönem (erken dönem) : Çocuğun kekemeliği sözcük başlarındaki ses ve hece tekrarlarıyla belirginleşir. Çocuk kekemeliğinin farkında değildir.

2. Dönem (ilkokul çağı) : Kekemelik konuşmanın önemli bir bölümüne yayılır, heyecan ve hızlı konuşma çabasıyla da artar. Çocuğun kekemeliğine yönelik kaygısı düşüktür.

3. Dönem (Ergenliğe geçiş ve ergenlik çağı) : Çocuk ses ya da sözcükleri diğerlerinden daha zor bulur ve bu nedenle sözcük değiştirmeye sık rastlanır. Konuşma ortamlarından kaçınma azdır.

4. Dönem (Ergenlik sonrası ve yetişkinlik çağı) : Kekelemeyi bekler, bazı sözcük, ses ve durumlardan korkar, kaçınır ve umutsuzluğa düşer.

Peters ve Starkweather (1985), kekemeliği beş gelişim dönemine ayırmışlardır. Genel olarak Bloodstein'nin gelişim dönemleri ile örtüşmektedir. Farklı olarak, kekemeliğin motor, dilsel ve sosyal-bilişsel davranışlara etkisini incelemişlerdir. Bu beş gelişim döneminin kekemelik özellikleri aşağıdaki gibidir.

1. Dönem (2-6 yaş) : Normal akıcılıkta konuşan çocukta olduğu gibi kekeleyen çocuğun da kelime dağarcığı dardır. Konuşmasına tekrarlar, uzatmalar ve bloklar hakimdir. Kekemeliğinin farkında değildir ve bu nedenle kaygı ve kaçınma davranışı gözlenmez.

2. Dönem (6-12 Yaş) : Kekemelik semptomları değişime dirençlidir. Çocuklar kekemeliğe gerginlik, çaba ve kaçınma ile tepki gösterirler. Kekemeliğe yönelik direncin başlaması kaygı ve kekemeliği daha da artırmaktadır. Bu dönemin sonunda çocuk akranlarının kekemeliğine yönelik tepkilerini içselleştirir, bu da kendi konuşmasına yönelik olumsuz tutum geliştirmesine neden olur. Sonuçta kaçınma, sözcük değiştirme, cevabı bilmiyor gibi davranma, kendini sosyal ortamlardan soyutlama gibi davranışlar ortaya çıkar.

3. Dönem (13-18 yaş) : Kekemelikten kaçınma davranışı belirginleşir. Kekemeliğini gizleme maksadıyla sözcük değiştirme sık olarak gözlenir. Artan kelime dağarcığı bunu gerçekleştirmede kolaylık sağlar. Konuşmasındaki motor kontrolü sağlayamama, mesleki geleceği ile ilgili kararlarını etkiler.

4. Dönem (18-30 yaş) : Kekemeliğini gizlemek amacıyla sözcük değiştirme çok belirginleşir. Kelime dağarcıklarının gelişmiş olması, kekemelik davranışlarını tanımlayabilmeleri "gizleme" davranışını çok kolaylaştırmaktadır. Meslek ve aile yaşamları için konuşmalarındaki motor kontrolü sağlayabilmeye yönelik çözüm yolları arayışı içindedirler.

5. Dönem (30 + ... yaş) : Kekemelikleri kötüye gider ve umutsuzluğa düşerler. Kekemeliğini gizleme üst düzeydedir. Kelime dağarcıkları çok gelişmiş olduğundan sözcük değiştirmede ustalaşmışlardır fakat buna çok sık başvurdıklarından anlatmak istedikleri kanunun içeriğinde sapmalar gözlenmektedir.

Bloodstein ile Peters ve Starkweather'in kekemelik gelişim dönemlerinden 2. dönem olarak belirttikleri dönem ilköğretim birinci kademeye rastlamaktadır ve her iki gelişim dönemi de benzer özellikler göstermektedir.

İlköğretim birinci kademe, çocuğun aile çevresinden çıkıp dış dünyaya açıldığı bir dönemdir. Anne ve babasına yönelik bağımlılığı azalmıştır. Arkadaşlık duyguları güçlüdür fakat üstünlük kurma istekleri aralarındaki bu ilişkiyi rekabete dönüştürür. Bu yaşta çocukların hayranlığı anne-babadan öğretmene kayar ve öğretmenle özdeşim başlar. Öğretmen tarafından beğenilmek ve desteklenmek önem taşır. Arkadaşlık ilişkilerinde ve okulda kendini gösteremeyen çocuk, yetersizlik ve aşağılık duygusuna kapılır (Yörükoğlu, 1989).

Bu dönemde çocuk, yetişkinin konuşmasına benzer biçimde konuşma motor kontrolünü kazanır. Konuşma kontrolü otomatikleşir. Konuşma hızı ve ortalama sözce uzunluğu artar. Uzamış cümleler daha hızlı sesletim ve motor planlamayı gerektirir. Dilsel gelişimin önemli bir kısmı tamamlanmış olsa da çocuğun sözcük dağarcığındaki artış devam eder. 12 yaş civarında da yetişkin gibi konuşabilir. Okul yıllarında ebeveynlerinin etkisi azalırken akranlarının etkisi artar. Çocuklar kendi kapasiteleri ve yetersizlikleri konusunda fikirler geliştirirler ve kaçınılmaz bir biçimde kendilerini diğer bireylerle kıyaslarlar. Bu rekabet genellikle zarar verici değildir fakat bazı durumlarda yetersizlik kendine güveni ve kişisel saygıyı azaltabilir (Peters ve Starkweather, 1989).

Bu dönemde çocuklar kekemeliklerinin farkındadırlar. Kekemeliğe gerginlik, çaba ve kaçınmayla tepki gösterirler. Okul hayatının bir çok yönü kekemeliğin gelişimini etkiler. Artmış sözcük dağarcığı ve uzun cümleler çocuğun motor

konuşma becerilerini zorlar. Diğer bir kaygı da “yüksek sesle okuma”dır. Bir çok öğretmen kekeleyen çocuklarda bu etkinliği nasıl ele alabileceklerini bilemezler. Hataları düzeltmeye çalışmak gerginliği ve sorunu daha da artıracaktır. Çocuklar okul çağına geldiklerinde ebeveynler tarafından model olunan tutumları içselleştirir, kendilerini daha iyi tanıdıkça bu tutumlar değişir, ancak ebeveynlerin çocuğunun kekemeliğine ilişkin tutumlarının etkileri okul yıllarının ortalarına kadar sürer. Bu dönemin sonuna doğru öğretmen, akranlar ve bireyin kendisi etkili olmaya başlar. Çocuk konuşma ile ilgili tüm alanlarda sorun yaşamaya başlar. Sorunu azaltmak ve ortadan kaldırmak amacıyla konuşmadan kaçınma, cevabı bilmiyor gibi davranma, sözcük değiştirme gibi sorunlar gözlemlenir (Peters ve Starkweather, 1989).

Bloodstein ile Peters ve Starkweather’in kekemelik gelişim dönemlerinden 3. dönem ilköğretim ikinci kademe ve ortaöğretim dönemine rastlamaktadır ve her iki gelişim dönemi de benzer özellikler göstermektedir.

İlköğretim ikinci kademe ve ortaöğretim çağı, ruhsal alanda önemli değişikliklerin belirdiği hızlı bir büyüme ve olgunlaşma çağıdır. Bu çağıdaki çocukların duygularında hızlı iniş çıkışlar yaşanır, çabuk sevinir, çabuk üzülürler. Tepkileri önceden kestirilemez. Kendisine tanınan hakları yetersiz bulur ve kuralların çokluğundan şikayet ederler. Kısacası ilk gençlik ve gençlik çağı oldukça fırtınalı bir dönemdir. Bir kişilik, bir amaç geliştirirler, hayran oldukları bireylere benzemeye çalışırlar. Dış görünüş ve arkadaşları tarafından beğenilme ön plandadır (Yörüköğlu, 1992).

Bu dönemde konuşma hızı artar ve yetişkininkini yakalar. Fiziksel gelişimin etkisi ve özellikle erkeklerde gırtlak boyutunun artması, perde kontrolünün sağlanmasında güçlüğe neden olur, bu durum nadiren kekemeliği etkiler. Akademik amaç ve sosyal etkileşimi sağlamak için dili etkin olarak kullanırlar. Konuşmanın kişiliklerini nasıl yansıttığının farkına varırlar. Bireyin yetişkin rolüne ilişkin algıları gelişir. Meslek seçimine ilişkin hedefler belirlenir (Peters ve Starkweather, 1989).

Kelime dağarcıklarının ve kekemeliklerine yönelik farkındalıklarının artması, kekemeliklerini gizleme maksadıyla yapılan sözcük değiştirme işlemini kolaylaştırır. Fakat bu kaçınma davranışı konuşmayı içeriğinden uzaklaştırabilmekte, konuşmasına ilişkin kaygıyı artırabilmektedir (Peters ve Starkweather, 1989).

Özetlenecek olursa, kekemelik gelişimsel bir sorundur. Sıklıkla dil ve konuşma gelişiminin ilk evrelerinde bazı belirtilerle kendini göstermektedir. Bloodstein ile Peters ve Starkweather'in 2. ve 3. kekemelik gelişim dönemleri okul çağına rastlamaktadır. Bu dönemlerde dinleyici tutum ve davranışları kekemeliğin gelişimini etkilemektedir. Kekeleyen çocukların büyük çoğunluğunda başlangıçta farkında olmadan oluşan ses ve hece tekrarları daha sonraları tamamen gerginliğe ve çabalamaya dönüşmekte, sonuçta kaçınma davranışı ortaya çıkmaktadır. Bu gelişim sürecine paralel olarak farkında olmama durumundan, hayal kırıklığı, utanç ve korku duygularına doğru bir değişim gözlenmektedir. Bu da kekeleyen öğrencinin hem konuşmasını hem de okul başarısını olumsuz yönde etkilerken düşük benlik saygısı ve özgüven eksikliği gibi psikolojik sorunlara yol açmaktadır. Bu bağlamda yapılan alanyazın araştırmaları aşağıda yer almaktadır.

Baydık ve Akçamete (1999), 7-15 yaş grubundaki kekeme olan ve olmayan bireylerin sözel iletişim tutumlarını karşılaştırarak kekeleyen çocukların kekelemeyen akranlarına göre daha olumsuz sözel iletişim tutumlarına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Çocuğun okula başlamasıyla birlikte söylemek istediklerini anlatamama, dinleyiciler tarafından anlaşılama sonucu daha fazla engellenme duygusu yaşadığını, çocuğun çevresinin genişlemesiyle birlikte iletişimde yaşadığı olumsuzluklarda da artış gözlendiğini ve bunların sonucunda sözel iletişime karşı olumsuz tutum geliştirebildiğini, bu olumsuz tutumların yaş ve sınıf düzeylerinin yükselmesiyle arttığı sonucuna varmışlardır.

Kerimoğlu (1985), 6-11 yaş grubu arasındaki kekeleyen çocukları ve ailelerini kişilik özellikleri yönünden incelemiş ve kekeleyen çocukların daha çocuksu,

bağımlı, kaygılı ve duyarlı bir kişilik yapısına sahip olduklarını, kendilerini olumsuz algıladıklarını ve kendilerine güvenlerinin olmadığını belirtmiştir.

De Nil ve Brutten, 7-14 yaş grubu kekeleyen bireylerin hem normal konuşan hem de ses ve sesletim bozukluğu gösteren akranlarından daha olumsuz sözel iletişim tutumlarına sahip olduklarına ilişkin bulgular elde etmişlerdir (Baydık, 1996).

Orçin (1998), “9-12 yaş arası kekeleyen ve akıcı konuşan çocukların benlik kavramı ve durumluluk sürekli kaygı düzeylerini” incelemiş ve kekeleyen bireylerin kendilerini kabullenmenin normallere göre anlamlı bir şekilde daha düşük olduğunu belirtmiştir.

Lass, konuşma terapistlerinin kekeleyen bireyleri nasıl algıladıklarına ilişkin yaptığı çalışmada, terapistlerin kekeleyen bireyleri sinirli, utangaç, sessiz, gergin, kaygılı, içedönük ve düşük benlik saygısına sahip oldukları şeklinde algıladıklarını belirtmiştir (Çağlar, 1993).

Tuncer, 1985’de yaptığı araştırmasında, kekemelik ve sesletim bozukluğu gösteren çocukların normal çocuklara göre daha olumsuz benlik saygısı geliştirdiklerini belirtmiştir (Cenkseven, 2000).

Çağlar (1993), yaptığı bir araştırma sonucu kekeleyen bireylerin normal bireylere göre düşük benlik saygısına sahip, güvensiz, içe dönük bireyler olduğunu belirtmiştir.

Akseki (1998), kekeleyen ve akıcı konuşan grupların anksiyete düzeylerini karşılaştırmış ve kekeleyen bireylerin anksiyete düzeylerinin akıcı konuşanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Lazarus, Craig ve Tumbull, bağımsız olarak yaptıkları çalışmalarında kekeleyen bireylerin anksiyete düzeylerini, akıcı konuşan bireylere göre anlamlı derecede yüksek bulmuşlardır (Akseki, 1998).

Watson (1987), kekeme olan ve olmayan bireylerin duygusal, bilişsel ve davranışsal iletişim tutumlarına ilişkin bir araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışmaya denek olarak 57 erkek ve 19 kadın olmak üzere 76 kekeleyen birey ve 57 erkek ve 24 kadın olmak üzere toplam 81 akıcı konuşan birey dahil edilmiştir. Deneklerden iletişim tutumları envanteri aracılığıyla kendilerini farklı konuşma ortamlarında davranışsal, duygusal ve bilişsel anlamda tanımlamaları istenmiştir. Çalışmanın sonucunda kekeleyen bireylerin kendilerini ve diğerlerini algılamalarında farklılıklar olduğu, kendilerini daha olumsuz olarak gördükleri bulunmuştur. Yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından ise farklılaşmadığı saptanmıştır.

Yapılan bu araştırmalar göstermektedir ki kekeleyen bireylerin kendi konuşmaları ve kişilikleri hakkında olumsuz değerlendirmeleri vardır. Öğretmenin öğrenci tutum ve davranışlarına yön vermedeki etkisi bu durumun gelişmesine ya da iyileşmesine sebep olabilecektir. Bu nedenle, eğitimin merkezinde olan öğretmenin tutumları önem kazanmaktadır.

B Ö L Ü M III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere ve kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik tutum ve davranışlarını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışma, nedensel karşılaştırma modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini Eskişehir ili Tepebaşı Eğitim Bölgesindeki ilköğretim ve ortaöğretim okullarında çalışan tüm öğretmenler oluşturmaktadır. Örneklem grubu aşağıdaki ölçütleri karşılayan deneklerden belirlenmiştir :

- Gönüllü olmak
- İlköğretim veya ortaöğretim öğretmeni olmak
- Tepebaşı Eğitim Bölgesindeki devlet okullarından birinde çalışıyor olmak

Örneklem grubunda seçim ölçütü olarak belirlenen “gönüllü olmak”, deneklere sözlü olarak çalışmanın anlatılması ve bu çalışmada yer almayı isteyip istemediklerinin sorulmasıyla belirlenmiştir.

Çalışma kapsamındaki okullar ve öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımları tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Kapsamındaki Okullar ve Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımları

Sıra No	OKULLAR	Evrene Dahil Olan Öğretmenler		TOPLAM	Örnekleme Dahil Olan Öğretmenler		TOPLAM
		Kadın	Erkek		Kadın	Erkek	
1	Mustafa Kemal İ.Ö.O.	12	12	24	4	2	6
2	Kütüpoğlu İ.Ö.O.	10	13	23	7	6	13
3	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	12	8	20	10	6	16
4	Kılıçoğlu Lisesi	14	8	22	3	3	6
5	Ticaret Borsası İ.Ö.O.	16	6	22	10	3	13
6	Cahit Kural İ.Ö.O.	3	8	11	3	2	5
7	Avukat Mail Büyükerman İ.Ö.O.	7	9	16	3	4	7
8	Yarbay Mehmet Yaşar Gülle İ.Ö.O.	9	12	21	8	8	16
9	Tepebaşı Endüstri Meslek Lisesi	13	32	45	12	10	22
10	Eskişehir Anadolu Lisesi	32	31	63	10	5	15
11	Avukat Şahap Demirer İ.Ö.O.	18	10	28	4	4	8
12	Gazi Lisesi	33	18	51	11	7	18
13	Şehit Subutay Alkan İ.Ö.O.	4	6	10	1	4	5
14	Muzaffer Çil Anadolu Lisesi	22	13	35	13	7	20
15	Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O.	24	26	50	5	2	7
16	Barbaros İ.Ö.O.	23	16	39	9	6	15
17	İstiklal İ.Ö.O.	15	8	23	7	5	12
18	Kardeşler İ.Ö.O.	10	12	22	8	5	13
19	Ahmet Olcay İ.Ö.O.	6	8	14	3	5	8
20	Şirintepe İ.Ö.O.	6	6	12	5	3	8
TOPLAM		289	262	551	136	97	233

Tablo 3 incelendiğinde Eskişehir ili Tepebaşı Eğitim Bölgesinde 20 okul bulunmaktadır. Özel okullar araştırma evrenine dahil edilmemiştir. Çalışmanın evreninde gönüllülük esasına göre 289 kadın öğretmen, 262 erkek öğretmen olmak üzere toplam 551 öğretmen bulunmaktadır. 136 kadın, 97 erkek öğretmen olmak üzere toplam 233 ilköğretim ve ortaöğretim öğretmeni bu çalışmanın örneklem grubunu oluşturmuştur.

Öğretmenlerin “cinsiyet, yaş, öğretim kademesi, mesleki kıdem, özürllülere yönelik eğitim alma ve kekeleyen öğrenci ile olan deneyim” değişkenlerine göre dağılımları ve yüzdeleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı ve Yüzdesi

CİNSİYET	Frekans (n)	Yüzde (%)
Kadın Öğretmenler	136	58,4
Erkek Öğretmenler	97	41,6
TOPLAM	233	100

Tablo 4 incelendiğinde 136 (%58,4) kadın öğretmenin ve 97 (%41,6) erkek öğretmenin araştırmaya katıldığı görülmektedir.

Tablo 5. Öğretmenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı ve Yüzdesi

YAŞ	Frekans (n)	Yüzde (%)
24-34 Yaş Öğretmenleri	101	43,30
35-44 Yaş Öğretmenleri	71	30,50
45 + Yaş Öğretmenleri	61	26,20
TOPLAM	233	100

Tablo 5 incelendiğinde 24-34 yaş arası 101 (%43,30), 35-44 yaş arası 71 (%30,50) ve 45 yaş ve sonrası 61 (%26,20) öğretmenin araştırmaya katıldığı görülmektedir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Öğretim Kademesi Değişkenine Göre Dağılımı ve Yüzdesi

ÖĞRETİM KADEMESİ	Frekans (n)	Yüzde (%)
İlköğretim 1. Kademe Öğretmenleri	76	32,6
İlköğretim 2. Kademe Öğretmenleri	60	25,8
Ortaöğretim öğretmenleri	97	41,6
TOPLAM	233	100

Tablo 6 incelendiğinde ilköğretim 1. kademedен 76 (%32,6), ilköğretim 2. kademedен 60 (%25,8) ve ortaöğretimden 97 (%41,6) öğretmenin araştırılmaya katıldığı görülmektedir.

Tablo 7. Öğretmenlerin Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımı ve Yüzdesi

MESLEKİ KIDEM	Frekans (n)	Yüzde (%)
0-10 Yıllık Öğretmenler	118	50,6
11-20 Yıllık Öğretmenler	59	25,3
21+ Yıllık Öğretmenler	56	24
TOPLAM	233	100

Tablo 7 incelendiğinde 0-10 yıl arası mesleki kıdemi bulunan 118 (%50,6) öğretmenin, 11-20 yıl arası mesleki kıdemi bulunan 59 (%25,3) öğretmenin ve 21 yıl ve daha fazla mesleki kıdemi bulunan 56 (%24) öğretmenin araştırılmaya katıldığı görülmektedir.

Tablo 8. Öğretmenlerin “Özrürlürelere Yönelik Eğitim Alma” Değişkenine Göre Dağılımı ve Yüzdesi

ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK EĞİTİM DEĞİŞKENİ	Frekans (n)	Yüzde (%)
Özürlürelere Yönelik Eğitim Alan Öğretmenler	98	42,1
Özürlürelere Yönelik Eğitim Almayan Öğretmenler	135	57,9
TOPLAM	233	100

Tablo 8 incelendiğinde 98 (%42,1) öğretmenin öğretmenlik eğitiminde özrürlürelere yönelik nasıl davranacaklarına ilişkin eğitim aldıkları gözlenirken, 135 (%57,9) öğretmenin öğretmenlik eğitiminde özrürlürelere yönelik nasıl davranacaklarına ilişkin eğitim almadıkları gözlenmektedir.

Tablo 9. Öğretmenlerin “Kekeleyen Öğrencilerle Olan Deneyimi” Değişkenine Göre Dağılımı ve Yüzdesi

ÖĞRETMENLERİN KEKELEYEN ÖĞRENCİ İLE OLAN DENEYİMİ	Frekans (n)	Yüzde (%)
Kekeleyen Öğrenci İle Deneyimi Olan Öğretmenler	98	42.1
Kekeleyen öğrenci ile Deneyimi Olmayan Öğretmenler	135	57.9
TOPLAM	233	100

Tablo 9 incelendiğinde 98 (%42,1) öğretmenin kekeleyen öğrenci deneyimi yaşadığı gözlenirken, 135 (%57,9) öğretmenin kekeleyen öğrenci deneyimi yaşamadığı gözlenmektedir.

3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan anket, Almanya’daki Türk ve Alman öğretmenlere, benzer bir amaç doğrultusunda yapılan doktora çalışmasında kullanılmak üzere Petra

WURZEL tarafından geliştirilmiştir. Söz konusu anketin bir kopyasına DİLKOM öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ahmet Konrot'un arşivinden ulaşılmış ve izni alınarak bu çalışmada uygulanmıştır.

Ankette öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye yönelik tutumlarını, kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik tutumlarını ve kekemeliğin nereden kaynaklandığına yönelik inanışlarını belirlemek amacıyla üç grup soru maddesi yer almaktadır.

Öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla yirmi beş (1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12.) ve (20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29., 30., 31., 32.) madde belirlenmiştir.

Öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin anne ve babasına yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla yedi (13., 14., 15., 16., 17., 18. ve 19. maddeler) madde belirlenmiştir.

Öğretmenlerin kekemeliğin nereden kaynaklandığına yönelik inanışlarını belirlemek amacıyla dokuz (33., 34., 35., 36., 37., 38., 39., 40. ve 41. maddeler) madde belirlenmiştir.

Ankette dörtlü likert tipi ölçek kullanılmıştır. 1: Kesinlikle Hayır; 2: Büyük Bir Olasılıkla Hayır; 3: Olabilir Evet; 4: Kesinlikle Evet cevabı anlamına gelmektedir. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini belirlemek amacıyla "kişisel bilgi" kısmına da yer verilmiştir.

Verilerin yorumlanması aşamasında ankette yer alan ters ifadeler (1., 2., 3., 4., 5., 10., 11., 12., 13., 15., 16., 18., 20., 22., 23., 27., 31. ve 32. maddelerin), düz ifadelerde olduğu gibi yüksek puan alınmasının olumlu bir tutumu işaret etmesini sağlamak amacı ile, düz ifadeye çevrilmişlerdir. Böylece 'kesinlikle hayır' cevabı kesinlikle evet; 'büyük bir olasılıkla hayır' cevabı 'olabilir evet'; 'olabilir evet' cevabı 'büyük bir olasılıkla hayır'; 'kesinlikle evet' cevabı 'kesinlikle hayır'

olarak değiştirilmiştir. Anketteki madde sırasına göre ters ifadelerin düz ifadeye çevrilmesi aşağıdaki gibi gerçekleştirilmiştir (Tablo 10).

Tablo 10. Ters İfadelerin Düz İfadeye Çevrilmesi

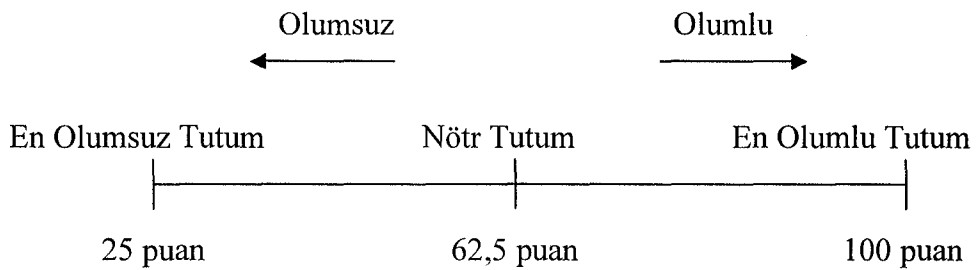
Madde Numaraları	Ters İfadeler	Ters İfadelerin Düz İfadeye Çevrilmesi
1	Düzgün konuşması için uyarırım.	Düzgün konuşması için uyarmam.
2	Kelimeyi/cümleyi düzgün söyleyinceye kadar tekrarlatırım.	Kelimeyi/cümleyi düzgün söyleyinceye kadar tekrarlatmam.
3	Takılırsa başka bir öğrenciyi konuştururum.	Takılırsa başka bir öğrenciyi konuşturmam.
4	Söyleyeceği kelimeyi tahmin edebilirim yardım ederim.	Söyleyeceği kelimeyi tahmin edebilirim yardım etmem.
5	Çocuk el kaldırmazsa hiç konuşturmam/okutturmam.	Çocuk el kaldırmazsa da konuştururum/okuturum.
10	Dersin sonuna iki dakika kala son öğrenci olarak kekeleyen çocuğu konuşturmam (elini kaldırırsa bile).	Dersin sonuna iki dakika kala son öğrenci olarak kekeleyen çocuğu konuştururum.
11	Bazı çocukların kekeme olup olmadığı konusunda emin değilim.	Çocukların kekeme olup olmadığı konusunda eminim.
12	Kekeme olduğunu sonradan öğrendiğim öğrencilerim de oldu.	Kekeme olduğunu sonradan öğrendiğim öğrencilerim olmadı.
13	Kekemelik konusunu kesinlikle ebeveynin yanında açmam.	Kekemelik konusunu kesinlikle ebeveynin yanında açarım.
15	Sadece ebeveyn isterse çocuğun kekemeliği hakkında konuşurum.	Ebeveyn istese de istemese de çocuğun kekemeliği hakkında konuşurum.
16	Ebeveyne çocuğu hocaya götürmelerini tavsiye ederim.	Ebeveyne çocuğu hocaya götürmelerini tavsiye etmem.
18	Ebeveyne çocuğu psikoloğa götürmelerini tavsiye ederim.	Ebeveyne çocuğu psikoloğa götürmelerini tavsiye etmem.
20	Kekemelik benim için sınıfta konuşulacak bir konu değildir.	Kekemelik benim için sınıfta konuşulacak bir konudur.
22	Sadece kekeleyen çocuğun yokluğunda kekemeliği sınıfta konu yaparım.	Kekeleyen çocuk olsun olmasın kekemeliği sınıfta konu yaparım.
23	Gülen/kekemeliği taklit eden çocuklara karışmam.	Gülen/kekemeliği taklit eden çocuklara karışırım.
27	Dersin dışında olanlar beni ilgilendirmez.	Dersin dışında olanlar beni ilgilendirir.
31	Kekeleyen çocuğu her türlü kavgada mağdur olarak görür korurum.	Kekeleyen çocuğu her türlü kavgada mağdur olarak görmem.
32	Kekeleyen çocuk döverek kendini savunursa göz yumarım.	Kekeleyen çocuk döverek kendini savunursa göz yummam.

Dolayısıyla, verilerin analizi ters ifadelerin düzeltilmesinden sonra gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin her bir maddeye vermiş olduğu cevaplar toplanarak kekeleyen öğrenciye karşı tutum ve kekeleyen öğrencinin ailesine karşı

tutum puanları elde edilmiştir. Buna göre, kesinlikle evet: 4 puan; olabilir evet: 3 puan; büyük bir olasılıkla hayır: 2 puan; kesinlikle hayır:1 puan olarak belirlenmiştir. Ters ifadelerin düzeltilmesinden sonra da ‘kesinlikle evet’ cevabının en olumlu tutumu, ‘kesinlikle hayır’ cevabının da en olumsuz tutumu yansıması sağlanmıştır. Tutum puanının yükselmesi öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere karşı olumlu tutuma sahip olduğu, azalması olumsuz tutuma sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Ankette öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumunu gösteren maddelerden sağlanabilecek en yüksek puan 100’dür. Buna karşılık en düşük toplam puan da 25’dir. Sağlanan en yüksek puan, en olumlu tutumları; en düşük puan ise en olumsuz tutumları ifade etmektedir. ‘Olabilir evet’ seçeneğinin işaretlenmesi ile sağlanabilecek en yüksek toplam puan 75’dir; ‘büyük bir olasılıkla hayır’ seçeneğinin işaretlenmesi ile sağlanabilecek en yüksek puan 50’dir; bu iki seçeneğin aritmetik ortalaması da 62,5’dir. 62,5 değeri bize öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik yönü belli olmayan nötr bir tutum sergilediklerini göstermektedir.

Öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik tutumunu gösteren maddelerden sağlanabilecek puanlar ve bu puanlara ilişkin tutum düzeyleri şekil 1’de yer almıştır.

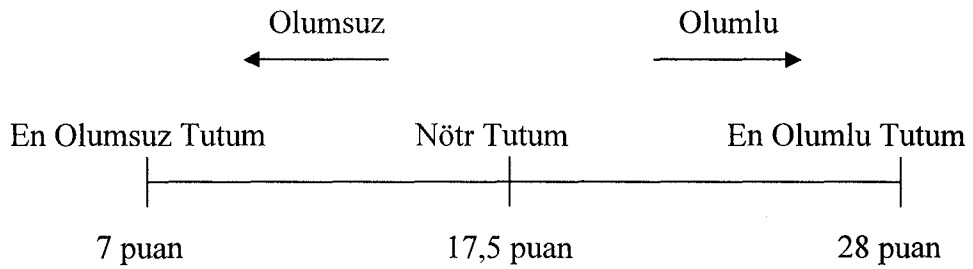

Şekil 1. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencilere Yönelik Tutum Düzeyleri (Sözer, 1992’den uyarlanmıştır).

Şekil 1 incelendiğinde 62,5'in altında yer alan puanlar öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik olumsuz tutumlarını; 62,5'in üzerinde bulunan puanlar ise öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik olumlu tutumlarını göstermektedir

Ankette öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutum maddelerinden sağlanabilecek en yüksek puan 28'dir. Buna karşılık en düşük toplam puan da 7'dir. Sağlanan en yüksek puan, en olumlu tutumları; en düşük puan ise en olumsuz tutumları ifade etmektedir. 'Olabilir evet' seçeneğinin işaretlenmesi ile sağlanabilecek en yüksek toplam puan 21'dir; 'büyük bir olasılıkla hayır' seçeneğinin işaretlenmesi ile sağlanabilecek en yüksek puan 14'dür; bu iki seçeneğin aritmetik ortalaması da 17,5'dir. 17,5 değeri bize öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik yönü belli olmayan nötr bir tutum sergilediklerini göstermektedir.

Öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik tutum maddelerinden sağlanabilecek puanlar ve bu puanlara ilişkin tutum düzeyleri şekil 2'de yer almıştır.

Şekil 2. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Yönelik Tutum Düzeyleri (Sözer, 1992'den uyarlanmıştır).

Şekil 2 incelendiğinde 17,5'in altında yer alan puanlar öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik olumsuz tutumlarını; 17,5'in üzerinde bulunan puanlar ise öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik olumlu tutumlarını göstermektedir.

3.4. Araştırmada Kullanılan Veri Çözümleme Teknikleri

Araştırmanın bağımlı değişkenleri öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere ve kekeleyen öğrencilerin ailelerine karşı sahip olduğu tutumlardır; araştırmanın bağımsız değişkenleri cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, görev yaptıkları öğretim kademesi, özürlü eğitimi alma ve kekemelik deneyimidir. Araştırmanın önem düzeyi $p < 0.05$ 'dir. Araştırmanın istatistiksel analizleri SPSS 10.0 (Statistical Packet for Social Science 10.0) programı kullanılarak yapılmıştır.

Öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere ve ebeveynlerine karşı tutumlarını belirlemek için ankette yer alan maddelerin, uzman görüşü (kekemelik konusunda uzman profesör) alınarak, ters ve düz ifadeler tespit edilerek, kekeleyen öğrenciye ve kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumuyla ilgili olanları belirlenmiştir. Ters ifadelerin düzeltilmesinden sonra tüm örnekleme de yer alan öğretmenlerin cevaplarının şıklara göre dağılımı, yüzdeleri üzerinden grafiklerle gösterilmiştir.

Öğretmenlerin kekeme öğrenciye karşı tutum ve kekeme öğrencinin ebeveynine karşı tutum puanlarının aritmetik ortalaması hesaplandıktan sonra anketten sağlanabilecek minimum puan, nötr puan ve maksimum puan ile karşılaştırılmıştır. Böylece öğretmenlerin sergiledikleri tutumların olumlu olup olmadığı anlaşılmıştır.

Daha sonra SPSS 10.0 programı kullanılarak seçenekleri tercih eden öğretmenlerin sayıları arasında ki kare (χ^2) analizi yapılmış ve öğretmen sayıları (n) arasında anlamlı farklar çıkıp çıkmadığına bakılmıştır. Fark çıktığı durumlarda, öğretmenlerin çoğunun baskın olarak bir tutum sergilediğı, fark çıkmadığı durumlarda, bazı öğretmenlerin o madde ile ilgili olumlu bir tutum sergilerken, bazı öğretmenlerin olumsuz tutum sergiledikleri kabul edilmiştir.

Araştırmanın bağımlı değişkenleri, belirlenen bağımsız değişkenlere göre karşılaştırılırken, anketten elde edilen tutum puanları, bağımsız değişkenlere göre

(cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, öğretim kademesi, özürlü eğitimi alma ve kekemelik deneyimi) gruplanmış ve her gruba ait aritmetik ortalama, standart sapma ve öğretmen sayıları bulunmuştur. Daha sonra, araştırmada ele alınan alt problemler doğrultusunda ANOVA testi kullanılarak gruplar arasında anlamlı farklar olup olmadığı test edilmiştir.

Öğretmenlerin “kekemeliğın nereden kaynaklandığına dair inanışlarını” belirlemek amacı ile frekans ve yüzdeler hesaplanarak grafik halinde sunulmuştur.

B Ö L Ü M IV

BULGULAR

Amacı, öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye ve kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarını cinsiyet, yaş, öğretim kademesi, mesleki kıdem, özürlü eğitimi alma ve kekeleyenlik deneyimi değişkenlerine göre betimleme olan bu çalışmada, amaca ulaşmaya yönelik 9 soru oluşturulmuştur. Bu bölümde, her bir soru tek tek ele alınarak elde edilen bulgular verilmiştir.

4.1. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye Karşı Tutumlarına İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarını belirlemek amacıyla 1-12. ve 20-32. maddelerden elde edilen toplam tutum puanların genel dağılımları Tablo 11’ de verilmiştir.

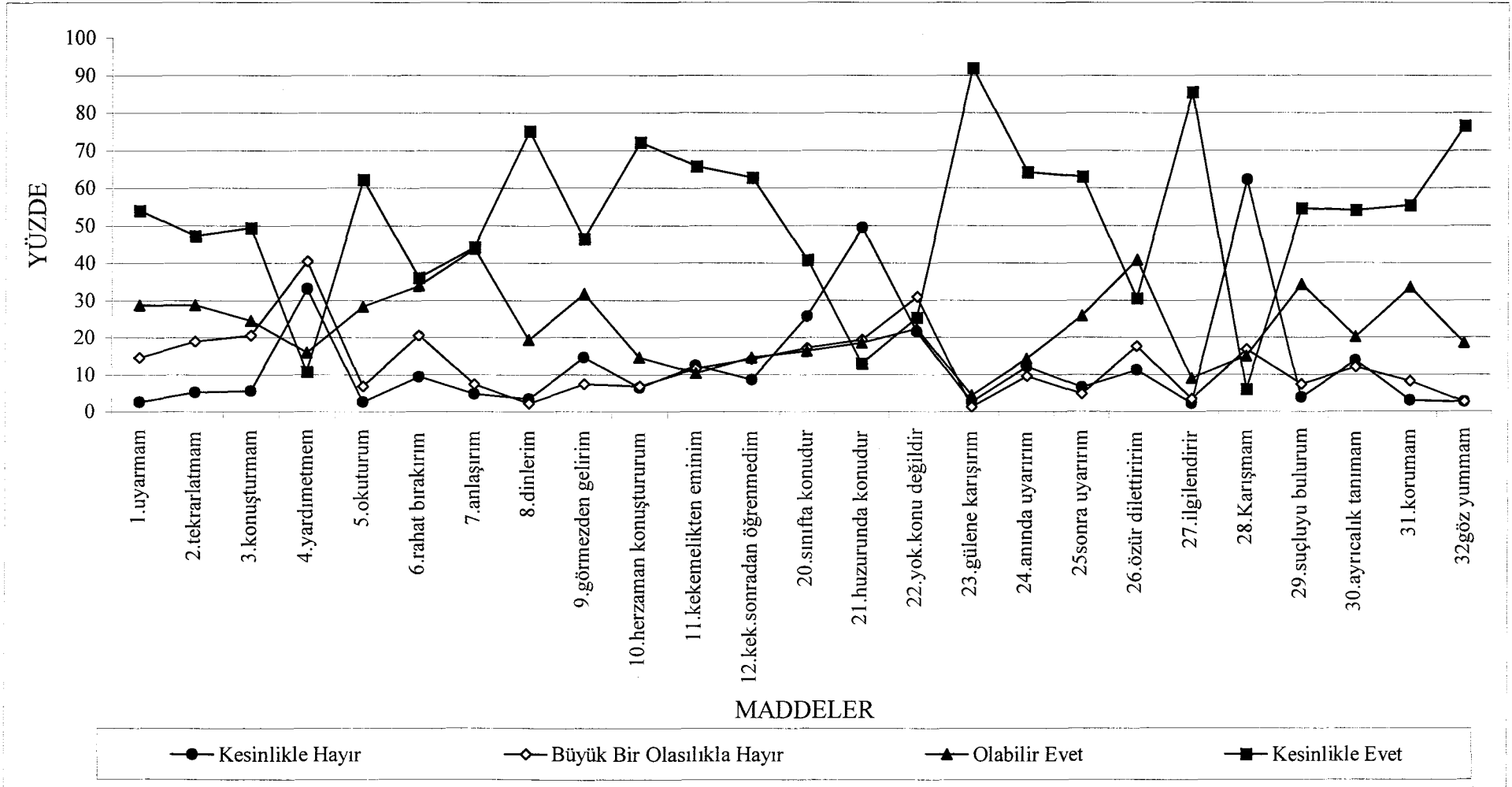
Tablo 11. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye Karşı Toplam Tutum Puanlarının Genel Dağılımı

N	$\bar{x}$	Nötr	Min	Max
233	77,43	62,5	25	100

Tablo 11’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik tutum puanlarının aritmetik ortalaması 77,43’dür. Bu değer toplam tutum puanı olan 100 puana yaklaşan bir değer olduğu

söylenbilir. Anketten alınabilecek en düşük puan 25, en yüksek puan ise 100'dür. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik toplam tutum puanlarının ortalama üzeri olduğu gözlenmektedir. Yani, öğretmenler kekeleyen öğrencilere yönelik genelde olumlu bir tutum sergileme eğilimindedirler.

Bu sonuca karşın, Grafik 1'de öğretmenlerin 1-12. ve 20-32. maddelere verdikleri cevapların şıklara göre yüzdelerinin dağılımı incelendiğinde öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik olumlu ve olumsuz tutum sergiledikleri maddelerin farklılaştığı gözlenmektedir. Bu maddelerdeki seçeneklerin olumlu ve olumsuz tutumu belirleyiciliği ki kare (X^2) analizi ile araştırılmış; 22. madde dışında bütün maddelerde fark önemli çıkmıştır (sonuçlar EK 1'de sunulmuştur). Bu durum, seçeneklerin tutumları belirleyicilik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Grafik 1'de “kesinlikle evet ve olabilir evet” seçenekleri olumlu tutum eğrisini, ‘kesinlikle hayır ve büyük bir olasılıkla hayır’ seçenekleri olumsuz tutum eğrisini göstermektedir. “Evet” eğrilerinin yükselmesi olumlu tutuma, “hayır” eğrilerinin yükselmesi olumsuz tutuma işaret etmektedir.

Grafik 1. Öğretmenlerin ölçekte 1-12 ve 20-32 numaralı maddelere verdikleri cevap yüzdelerinin şıklara göre dağılımı

Grafik 1'deki bulgulara göre öğretmenlerin 4, 21 ve 28. maddelerde olumsuz tutum sergiledikleri; 22. maddede olumlu ve olumsuz tutumun ayırt edilemediği; 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31 ve 32. maddelerde ise olumlu tutum sergiledikleri gözlenmektedir.

22. (kekeleyen çocuk olsun olmasın kekeleyenliği sınıfta konu yaparım) maddede cevapların yüzdelerinin birbirine yakın olduğu gözlenmektedir. Bu durum bize, bazı öğretmenlerin kekeleyenliği, kekeleyen öğrencinin yokluğunda sınıfta konu yaparken bazı öğretmenlerin, kekeleyen öğrenci olsun olmasın kekeleyenliği sınıfta konu yaptıklarını göstermektedir. Dolayısıyla, bazı öğretmenler bu maddeye ilişkin olumlu tutum sergilerken bazı öğretmenler olumsuz tutum sergilemektedir.

Grafik 1'deki bulgulara göre öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik sergiledikleri olumlu ve olumsuz tutumlar Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye Karşı Sergiledikleri Olumlu ve Olumsuz Tutumlar

Madde No	Öğretmenin Kekeleyen Öğrenciye Yönelik Tutumları	Olumlu Tutum	Olumsuz Tutum
1	Düzgün konuşması için uyarım.	√	
2	Kelimeyi/cümleyi düzgün söyleyinceye kadar tekrarlatmam.	√	
3	Takılırsa başka bir öğrenciyi konuşturmam.	√	
4	Söyleyeceği kelimeyi tahmin edebilirim yardım ederim.		√
5	Çocuk el kaldırmaya da konuştururum/okuturum.	√	
6	Çocuğu genel olarak rahat bırakırım.	√	
7	Çocukla ve ebeveyni ile özel olarak nasıl davranacağıma dair anlaşıyorum.	√	
8	Çocuğu sabırla dinler sözünü bitirinceye kadar sınıfta sakin bir ortam sağlarım	√	
9	Kekemeliği görmezlikten gelirim/ normal konuşuyormuş gibi davranırım.	√	
10	Ders bitmek üzere olsa bile kekeleyen öğrenci parmak kaldırdığında konuştururum.	√	
11	Çocukların kekeleyen olup olmadığı konusunda eminim.	√	
12	Kekeme olduğunu sonradan öğrendiğim öğrencilerim olmadı.	√	
20	Kekemelik benim için sınıfta konuşulacak bir konudur.	√	
21	Kekemeliği kekeleyen çocuğun huzurunda sınıfta konu yapmam.		√
23	Gülen/ kekeleyenliği taklit eden çocuklara karışırım.	√	
24	Gülen/ kekemeliği taklit eden çocukları anında uyarırım.	√	
25	Gülen/ kekeleyenliği taklit eden çocukları dersten sonra yanıma çağırıp uyarırım.	√	
26	Alay eden çocukla kekeleyen çocuğu yüzleştirir, çocuğun özür dilemesini söylerim.	√	
27	Dersin dışında olanlar beni ilgilendirir	√	
28	Öğrencilerin kekeleyen öğrenci ile olan anlaşmazlıklarına müdahale ederim.		√
29	Eşitlik ilkesine dayanarak kavganın nedenini öğrenip suçluyu bulmaya çalışırım.	√	
30	Kekeleyen çocuğa herhangi bir ayrıcalık tanımam.	√	
31	Kekeleyen çocuğu her türlü kavgada mağdur olarak görmem	√	
32	Kekeleyen çocuk döverek kendini savunursa göz yummam.	√	

Tablo 12'ye bakıldığında öğretmenlerin genel olarak kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarının olumlu olmasına karşın 4, 21 ve 28. maddelerde olumsuz tutum sergiledikleri gözlenmektedir.

4.2. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Karşı Tutumlarına İlişkin Bulgular

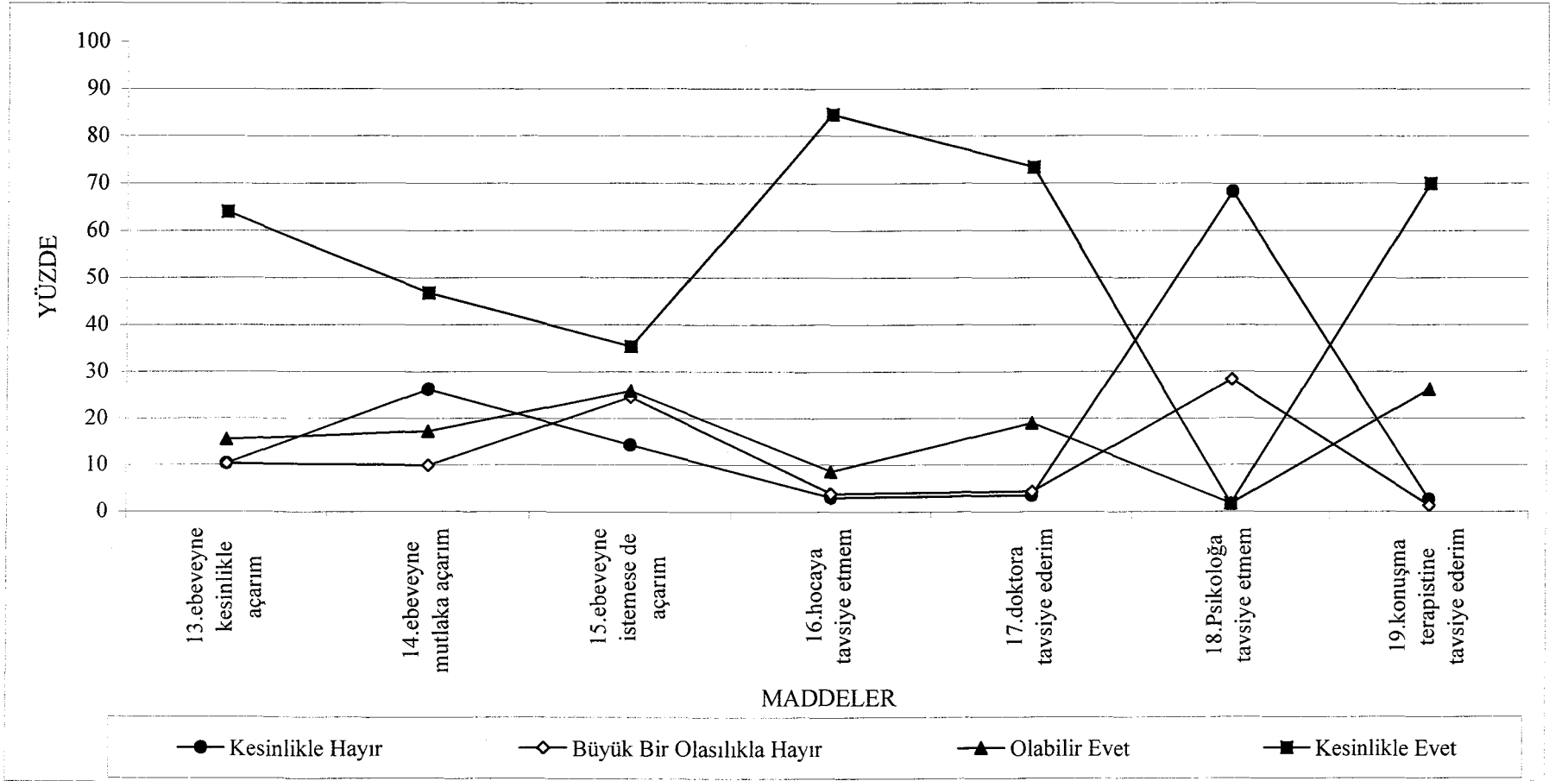
Öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarını belirlemek amacıyla anketteki 13-19. maddelerden elde edilen toplam tutum puanlarının genel dağılımları Tablo 13’ de sunulmuştur.

Tablo 13. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Karşı Tutum Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Dağılımı

N	$\bar{x}$	Nötr	Min	Max
233	23,46	17,5	7	28

Tablo 13’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı toplam tutum puanlarının aritmetik ortalaması 23,46’dır. Bu değer maksimum tutum puanı olan 28 puana yaklaşık bir değer olduğu söylenebilir. Elde edilen puanların standart sapması ise 4,57 olarak bulunmuştur. Anketten alınabilecek en düşük puan 7, en yüksek puan ise 28’dir. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik ortalama üzeri bir tutum sergiledikleri gözlenmektedir. Yani, öğretmenler kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik genelde olumlu bir tutum sergileme eğilimindedirler.

Bu sonuca karşın Grafik 2’de öğretmenlerin ankette 13-19. maddelere verdikleri cevapların şıklara göre yüzdelerinin dağılımı incelendiğinde öğretmenlerin kekeleyen öğrencilerin ebeveynine yönelik olumlu ve olumsuz tutum sergiledikleri maddeler farklılaşmaktadır. Bu maddelerdeki seçeneklerin olumlu ve olumsuz tutumu belirleyiciliği ki kare (X^2) analizi ile araştırılmış ve bütün maddelerde fark önemli çıkmıştır (EK 2’de sunulmuştur). Bu durum seçeneklerin tutumları belirleyicilik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Grafik 2’de “kesinlikle evet ve olabilir evet” seçenekleri olumlu tutum eğrisini, “kesinlikle hayır ve büyük bir olasılıkla hayır” seçenekleri olumsuz tutum eğrisini göstermektedir. “Evet” eğrilerinin yükselmesi olumlu tutuma, “hayır” eğrilerinin yükselmesi olumsuz tutuma işaret etmektedir.

Grafik 2.Öğretmenlerin ankette 13-19 numaralı maddelere verdikleri cevap yüzdelerinin şıklara göre dağılımı

Grafik 2'deki bulgulara göre öğretmenlerin 13,14,15,16,17 ve 19. maddelerde olumlu tutum sergilediği; 18. maddede ise olumsuz tutum sergilediği gözlenmektedir.

Grafik 2'deki bulgulara göre öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı sergiledikleri olumlu ve olumsuz tutumlar tablo 14'de sunulmuştur.

Tablo 14. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Karşı Sergiledikleri Olumlu ve Olumsuz Tutumlar

Madde No	Öğretmenin Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Yönelik Tutumları	Olumlu Tutum	Olumsuz Tutum
13	Kekelemelik konusunu kesinlikle ebeveynin yanında açarım.	√	
14	Kekemelik konusunu mutlaka ebeveynin yanında açarım.	√	
15	Ebeveyn istese de istemese de çocuğun kekemeliği hakkında konuşurum.	√	
16	Ebeveyne çocuğu hocaya götürmelerini tavsiye etmem.	√	
17	Ebeveyne çocuğu doktora götürmelerini tavsiye ederim.	√	
18	Ebeveyne çocuğu psikoloğa götürmelerini tavsiye ederim.		√
19	Ebeveyne çocuğu konuşma terapistine götürmelerini tavsiye ederim.	√	

Tablo 14'e bakıldığında öğretmenlerin genel olarak kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarının olumlu olmasına karşın 18. maddede asıl meslek erbabına göndermeyi tavsiye etmedikleri için olumsuz tutum sergiledikleri gözlenmektedir.

4.3. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarının Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılması

Burada, çalışmamızın 3. amaç sorusu olan 'Öğretmenlerin tutumları, cinsiyet gruplarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?' ifadesi doğrultusundaki bulgular açıklanacaktır.

Bu amaç doğrultusunda kadın ve erkek öğretmenlerin, kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamaları, standart sapmaları ve öğretmen sayıları Tablo 15’de sunulmuştur.

Tablo 15. Kadın ve Erkek Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına Ait Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Öğretmen Sayıları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Std
Kekeleyen öğrenciye karşı tutum	Kadın	136	77,07	6,67
	Erkek	97	77,92	6,93
	Toplam	233	77,43	6,78
Kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutum	Kadın	136	23,60	4,75
	Erkek	97	23,27	4,31
	Toplam	233	23,46	4,57

Tablo 15 incelendiğinde kadın öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,07; erkek öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,92 olduğu görülmektedir.

Kadın öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,60; erkeklerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,27 olduğu görülmektedir.

Bu aritmetik ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını test etmek amacı ile tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo 16. Kadın ve Erkek Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarını Belirleyen Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Önem
Kekeleyen öğrenciye karşı tutum	Gruplararası	40,331	1	40,331	,88	,35	Önemsiz p>.05
	Grupiçi	10616,6	231	45,959			
	Toplam	10656,9	232				
Kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutum	Gruplararası	6,350	1	6,350	,30	,58	Önemsiz p>.05
	Grupiçi	4831,6	231	20,916			
	Toplam	4837,9	232				

Tablo 15’de görüldüğü gibi kadın öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları ile erkek öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları arasında 0.05 anlamlılık düzeyine göre bir fark yoktur.

Benzer şekilde, kadın öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları ile erkek öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları arasında 0.05 anlamlılık düzeyine göre bir fark yoktur.

Kısaca, cinsiyet öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumunu etkileyen önemli bir değişken değildir.

4.4. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Burada, çalışmamızın 4. amaç sorusu olan ‘Öğretmenlerin tutumları, yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?’ ifadesi doğrultusundaki bulgular açıklanacaktır.

Yaşları farklı öğretmenlerin, kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamaları, standart sapmaları ve öğretmen sayıları Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17. Yaşları Farklı Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına Ait Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Öğretmen Sayıları

	Yaş	n	$\bar{x}$	Std
Kekeleyen öğrenciye karşı tutum	24-34 yaş	101	77,80	7,22
	34-44 yaş	71	77,07	6,42
	45+ yaş	61	77,21	6,50
	Toplam	233	77,43	6,78
Kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutum	24-34 yaş	101	23,12	4,50
	34-44 yaş	71	23,97	5,03
	45+ yaş	61	23,44	4,10
	Toplam	233	23,46	4,57

Tablo 17 incelendiğinde 24-34 yaş öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,80; 34-44 yaş öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,07; 45 yaş ve üstü öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,21 olduğu görülmektedir.

24-34 yaş öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,12; 34-44 yaş öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,97; 45 yaş ve üstü öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,44 olduğu görülmektedir.

Bu aritmetik ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını test etmek amacı ile tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo 18. Yaşları Farklı Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Önem
Kekeleyen öğrenciye karşı tutum	Gruplararası	26,019	1	13,009	,28	,76	Önemsiz p>.05
	Grupiçi	10630,92	230	46,221			
	Toplam	10656,94	232				
Kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutum	Gruplararası	30,37	1	15,186	,73	,49	Önemsiz p>.05
	Grupiçi	4807,57	230	20,902			
	Toplam	4837,94	232				

Tablo 18’de görüldüğü yaşları farklı öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları arasında 0.05 anlamlılık düzeyine göre bir fark yoktur.

Benzer şekilde, yaşları farklı öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları arasında 0.05 anlamlılık düzeyine göre bir fark yoktur.

Özetle, yaş öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumunu etkileyen önemli bir değişken değildir.

4.5. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarının Çalıştıkları Öğretim Kademesine Göre Karşılaştırılması

Burada, çalışmamızın 5. amaç sorusu olan ‘Öğretmenlerin tutumları, çalıştıkları öğretim kademesine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?’ ifadesi doğrultusundaki bulgular açıklanacaktır.

Çalıştıkları öğretim kademesi farklı öğretmenlerin, kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamaları, standart sapmaları ve öğretmen sayıları Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19. Çalıştıkları Öğretim Kademesi Farklı Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına Ait Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Öğretmen Sayıları

	Öğretim Kademesi	n	$\bar{x}$	Std
Kekeleyen öğrenciye karşı tutum	1. Kademe	76	77,24	6,27
	2. Kademe	60	78,17	6,16
	Ortaöğretim	97	77,11	7,52
		233	77,43	6,78
Kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutum	1. Kademe	76	24,40	5,32
	2. Kademe	60	23,65	3,88
	Ortaöğretim	97	22,90	4,29
		233	23,46	4,57

Tablo 19 incelendiğinde ilköğretim 1. kademe öğretmenlerinin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,24; ilköğretim 2. kademe öğretmenlerinin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 78,17; ortaöğretim öğretmenlerinin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,11 olduğu görülmektedir.

1. kademe öğretmenlerinin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 24,40; ilköğretim 2. kademe öğretmenlerinin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,65; ortaöğretim öğretmenlerinin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 22,90 olduğu görülmektedir.

Bu aritmetik ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını test etmek amacı ile tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo 20. Çalıştıkları Öğretim Kademesi Farklı Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Önem
Kekeleyen öğrenciye karşı tutum	Gruplararası	45,11	2	22,556	,49	,61	Önemsiz p>.05
	Grupiçi	10611,8	230	46,138			
	Toplam	10656,9	232				
Kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutum	Gruplararası	58,44	2	29,220	1,4	,25	Önemsiz p>.05
	Grupiçi	4779,5	230	20,780			
	Toplam	4837,9	232				

Tablo 20’de görüldüğü gibi ilköğretim 1. kademe öğretmenlerinin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları ile ilköğretim ikinci kademe öğretmenlerinin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları ve ortaöğretim öğretmenlerinin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları arasında 0.05 anlamlılık düzeyine göre bir fark yoktur.

Benzer şekilde, 1. kademe öğretmenlerinin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları ile ilköğretim ikinci kademe öğretmenlerinin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları ve ortaöğretim öğretmenlerinin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları arasında 0.05 anlamlılık düzeyine göre bir fark yoktur.

Yani, öğretim kademesi öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumunu etkileyen önemli bir değişken değildir.

4.6. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarının Mesleki Kıdemlerine Göre Karşılaştırılması

Burada, çalışmamızın 6. amaç sorusu olan ‘Öğretmenlerin tutumları, mesleki kıdemlerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?’ ifadesi doğrultusundaki bulgular açıklanacaktır

Mesleki kıdemleri farklı öğretmenlerin, kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamaları, standart sapmaları ve öğretmen sayıları Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21. Mesleki Kıdemleri Farklı Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına Ait Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Öğretmen Sayıları

	Mesleki Kıdem	N	$\bar{x}$	Std
Kekeleyen öğrenciye karşı tutum	0-10 Yıl	118	77,64	7,14
	11-20 Yıl	59	77,07	6,59
	21+ Yıl	56	77,34	6,28
	Toplam	233	77,43	6,78
Kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutum	0-10 Yıl	118	23,43	4,84
	11-20 Yıl	59	23,76	4,24
	21+ Yıl	56	23,21	4,36
	Toplam	233	23,46	4,57

Tablo 21 incelendiğinde 0-10 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,64; 11-20 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,07; 21+ yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,43 olduğu görülmektedir.

0-10 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,43; 11-20 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,76; 21+ yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,21 olduğu görülmektedir.

Bu aritmetik ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını test etmek amacı ile tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır

Tablo 22. Mesleki Kıdemleri Farklı Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Önem
Kekeleyen öğrenciye karşı tutum	Gruplararası	13,02	1	6,510	,14	,87	Önemsiz p>.05
	Grupiçi	10643,9	230	46,278			
	Toplam	10656,9	232				
Kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutum	Gruplararası	8,88	1	4,438	,21	,81	Önemsiz p>.05
	Grupiçi	4829,06	230	20,996			
	Toplam	4837,94	232				

Tablo 22’de görüldüğü gibi 0-10 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları ile 11-20 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları ve 21+ yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları arasında 0.05 anlamlılık düzeyine göre bir fark yoktur.

Benzer şekilde, 0-10 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları ile 11-20 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları ve 21+ yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları arasında 0.05 anlamlılık düzeyine göre bir fark yoktur.

Kısaca, mesleki kıdem öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumunu etkileyen önemli bir değişken değildir.

4.7. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarının Özürlülere Yönelik Eğitim Alma Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Burada, çalışmamızın 7. amaç sorusu olan ‘Öğretmenlerin tutumları, özürlülere yönelik eğitim alma değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?’ ifadesi doğrultusundaki bulgular açıklanacaktır.

Özürllürelere yönelik eğitim alan ve almayan öğretmenlerin, kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamaları ,standart sapmaları ve öğretmen sayıları Tablo 23de sunulmuştur.

Tablo 23. Özürllürelere Yönelik Eğitim Alan ve Almayan Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına Ait Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Öğretmen Sayıları

	Özürllü Eğitim	n	$\bar{x}$	Std
Kekeleyen öğrenciye karşı tutum	Alan	98	77,34	6,51
	Almayan	135	77,49	6,99
	Toplam	233	77,43	6,78
Kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutum	Alan	98	23,68	4,88
	Almayan	135	23,30	4,34
	Toplam	233	23,46	4,57

Tablo 23 incelendiğinde Özürllürelere yönelik eğitim alan öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,34; Özürllürelere yönelik eğitim almayan öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,49 olduğu görülmektedir.

Özürllürelere yönelik eğitim alan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,68; Özürllürelere yönelik eğitim almayan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,30 olduğu görülmektedir.

Bu aritmetik ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını test etmek amacı ile tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo 24. Özürlülere Yönelik Eğitim Alan ve Almayan Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Önem
Kekeleyen öğrenciye karşı tutum	Gruplararası	1,315	1	1,32	,03	,87	Önemsiz p>.05
	Grupiçi	10655,62	231	46,13			
	Toplam	10656,94	232				
Kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutum	Gruplararası	8,20	1	8,20	,39	,53	Önemsiz p>.05
	Grupiçi	4829,74	231	20,91			
	Toplam	4837,94	232				

Tablo 24’de görüldüğü gibi özürlülere yönelik eğitim alan ve almayan öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları arasında 0.05 anlamlılık düzeyine göre bir fark yoktur.

Benzer şekilde, özürlülere yönelik eğitim alan ve almayan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları arasında 0.05 anlamlılık düzeyine göre bir fark yoktur.

Yani, özürlülere yönelik eğitim alma, öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumunu etkileyen önemli bir değişken değildir.

4.8. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarının Kekeleyen Öğrencilerle Olan Deneyime Göre Karşılaştırılması

Burada, çalışmamızın 8. amaç sorusu olan ‘Öğretmenlerin tutumları, kekeleyen öğrenciyle olan deneyimlerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?’ ifadesi doğrultusundaki bulgular açıklanacaktır.

Kekeleyen öğrencilerle deneyimi olan ve olmayan öğretmenlerin, kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamaları ,standart sapmaları ve öğretmen sayıları Tablo 25’de sunulmuştur.

Tablo 25. Kekeleyen Öğrencilerle Deneyimi Olan ve Olmayan Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrenciye ve Ebeveynine Karşı Tutumlarına Ait Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Öğretmen Sayıları

	Kekeleyenli k Deneyimi	N	$\bar{x}$	Std
Kekeleyen öğrenciye karşı tutum	Deneyimli	98	77,80	6,77
	Deneyimsiz	135	77,16	6,79
	Toplam	233	77,43	6,78
Kekeleyen öğrencinin ailesine karşı tutum	Deneyimli	98	23,39	4,16
	Deneyimsiz	135	23,52	4,86
	Toplam	233	23,46	4,57

Tablo 25 incelendiğinde Kekeleyen öğrencilerle deneyimi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,80; kekeleyen öğrencilerle deneyimi olmayan öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 77,16 olduğu görülmektedir.

Kekeleyen öğrencilerle deneyimi olan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,39; kekeleyen öğrencilerle deneyimi olmayan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumlarına ait aritmetik ortalamasının 23,52 olduğu görülmektedir.

Bu aritmetik ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını test etmek amacı ile tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo 26. Kekeleyen Öğrencilerle Deneyimi Olan ve Olmayan Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencilere ve Ebeveynlerine Karşı Tutumlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Önem
Kekeleyen öğrenciye karşı tutum	Gruplararası	23,28	1	23,284	,51	,48	Önemsiz p>.05
	Grupiçi	10633,65	231	46,033			
	Toplam	10656,94	232				
Kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutum	Gruplararası	,971	1	,971	,05	,83	Önemsiz p>.05
	Grupiçi	4836,97	231	20,939			
	Toplam	4837,94	232				

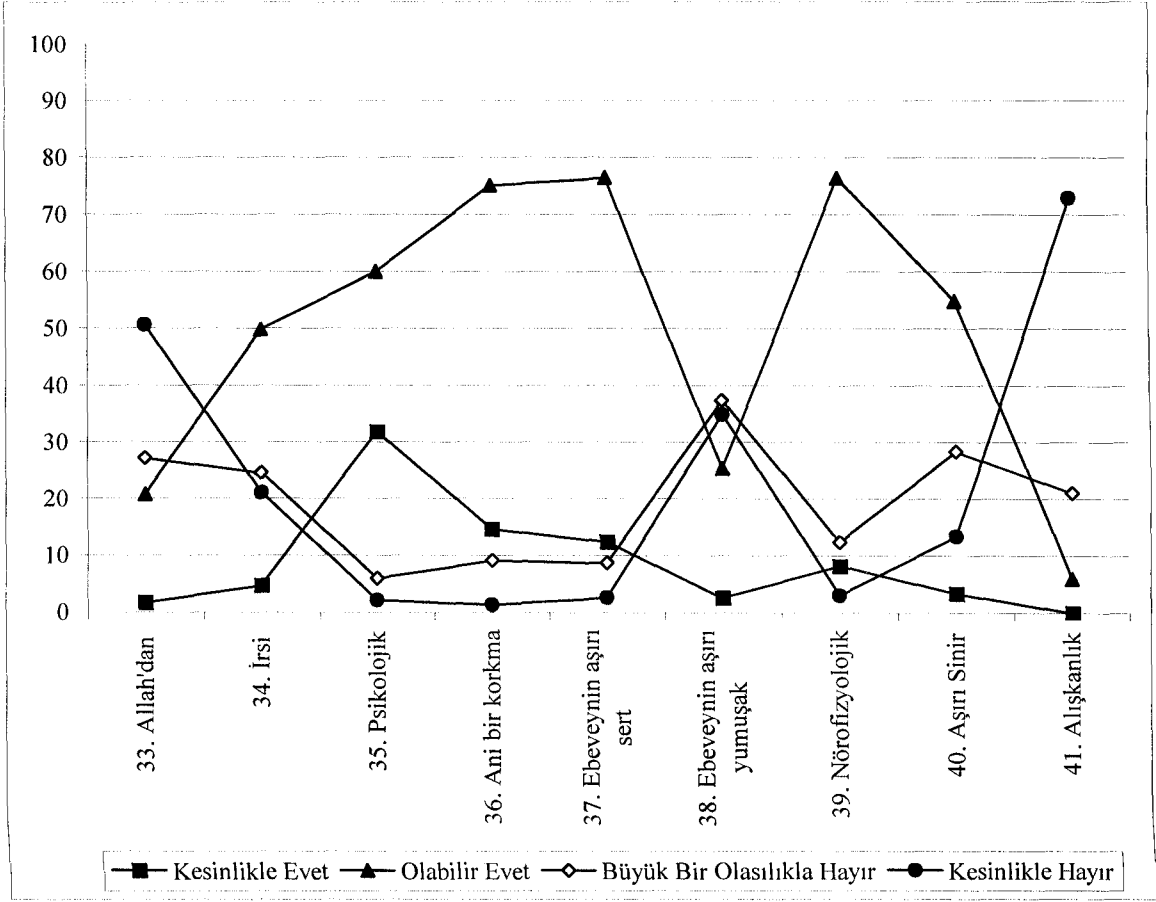
Tablo 26’da görüldüğü gibi kekeleyen öğrencilerle deneyimi olan ve olmayan öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye karşı tutumları arasında 0.05 anlamlılık düzeyine göre bir fark yoktur.

Benzer şekilde, kekeleyen öğrencilerle deneyimi olan ve olmayan öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine karşı tutumları arasında 0.05 anlamlılık düzeyine göre bir fark yoktur.

Özetle, kekeleyen öğrencilerle olan deneyim, öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye ve ebeveynine karşı tutumunu etkileyen önemli bir değişken değildir.

4.9. Öğretmenlerin Kekemeliğin Nereden Kaynaklandığına İlişkin İnanışlarına Ait Bulgular

Öğretmenlerin kekemeliğin nereden kaynaklandığına ilişkin verdikleri cevapların yüzdeleri Grafik 3’de sunulmuştur.

Grafik 3. Öğretmenlerin kekeleyenliğin nedenine ilişkin ankette 33-41 numaralı maddelere verdikleri cevapların sıklara göre yüzdelerinin dağılımı

Grafik 3 incelendiğinde öğretmenler kekemeliğin Allah'dan gelmediğine (33), kötü bir alışkanlık olmadığına (41) ve ebeveynin aşırı yumuşak davranmasından kaynaklanmadığına (38) inanırlarken; kekekmeliğin irsi bir bozukluk olduğunu (34), psikolojik/ ruhsal bir bozukluk olduğunu (35), ani bir korkmadan meydana gelebildiğini (36), ebeveynin aşırı sert davranmasından kaynaklandığını (37), nörofizyolojik bir bozukluk olduğunu (39) ve insanın aşırı sinirli olmasından kaynaklandığını (40) araştıran maddelerde 'olabilir evet' cevabını vererek kararsız kaldıkları gözlenmektedir.

B Ö L Ü M V

TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulguların tartışması sunulmaktadır.

5.1. TARTIŞMA

Bu çalışmada öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere ve ailelerine karşı sergiledikleri tutumların neler olduğu ve bu tutumlar arasında bazı değişkenlere (cinsiyet, yaş, çalışılan okul kademesi, mesleki kıdemleri, özel eğitimle ilgili ders alınıp alınmaması ve kekeleyen öğrencilerle deneyim) göre fark olup olmadığına bakılmıştır. Uygulama sonucu elde edilen verilerin analizi SPSS 10.0 (Statistical Packet for Social Science) programı kullanılarak yapılmıştır. Bu araştırma ile elde edilen sonuçlar aşağıda tartışılmaktadır.

5.1.1. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencilere Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırma bulguları, öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik toplam tutum puanlarının çok yüksek düzeyde olmamakla birlikte olumlu ve orta düzeyin üzerinde bulunduğu sonucunu vermiştir. Bu durum bize öğretmenlerin genel olarak kekeleyen öğrencilere yönelik olumlu tutum eğilimi içinde olduklarını göstermektedir. Diğer taraftan, öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin söyleyeceği kelimeyi tahmin edebilirlerse yardım etme, kekemeliği kekeleyen çocuğun huzurunda sınıfta konu yapmama ve öğrencilerin kekeleyen öğrenci ile olan anlaşmazlıklarına müdahale etme gibi olumsuz tutumları da ortaya çıkmıştır. Bu olumsuz tutumların öğretmenlerin kekemelik, kekemeliğin gelişimi ve/veya okul çağı kekemeliği hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olmamaları, kulaktan dolma bilgilerle kekeleyen öğrenciye yardım etme ihtiyacının ve acıma duygusunun var olabileceği ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Alanyazına bakıldığında Ham (1990) 563 bireyin kekemeliği algılamalarını değerlendirdiği çalışmasında, bireylerin kekeleyen kişilere yönelik kulaktan dolma bilgilerle tutum ve davranışlar sergilediklerini bildirmiştir. Kekemelik probleminin yaygın olarak görüldüğü okul çağında (Less,1999; Sercan, 1988; Öztürk, 1994; Topbaş, Konrot, Ege, 2002) öğretmen tutumlarının ne kadar önemli olduğu açıktır. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik toplam tutum puanlarının ortalamasının üstünde olmasına rağmen, bu gibi olumsuz tutumlar kekeleyen öğrencide konuşmasına ilişkin korku ve yetersizlik duygusu geliştirebilir (Baydık ve Akçamete, 1999; Kerimoğlu, 1985; Orçin, 1998; Çağlar, 1993; Tuncer, 1985; Akseki, 1998; Watson,1987; Pamir, 1985). Bloodstein ile Peters ve Starkweather'in kekemelik gelişim dönemlerinden 2. ve 3. dönem okul çağına rastlamaktadır. 2. dönemde çocuğun kekemeliğine yönelik farkındalığı olsa da kaygısı düşüktür. 3. dönemde ise konuşma, kaygı ve kaçınma davranışları belirginleşerek ergenlik sorunları ile daha da üzücü bir hal alabilmektedir. (Ramig ve Shames,1998; Peters ve Starkweather,1989). Dolayısıyla, öğretmenin bu dönemlerin özelliklerini göz ardı etmeden, kekemeliği azaltan ve artıran yer,

durum ve kişileri fark ederek, kekeleyen öğrencinin daha akıcı konuşmasına yardımcı olabilecek etkinlikler konusunda dil ve konuşma terapistlerinden yardım almaları önerilmektedir (1998; Schwartz, 1989).

5.1.2. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Johnson'ın diagozejenik-semantojenik kuramına göre ebeveyn tutumları ve aile içi etkileşimin kekemeliğin gelişmesinde büyük rolü olabilmektedir (Johnson, 1960). Ebeveynin farklı tutumları kekemelik şiddetinin artmasına ve azalmasına sebep olur (Doğan ve Turan, 2001). Ebeveynin çocuğun konuşmasına ilişkin beklentisinin yüksek olması, bu yüzden de çocuk üzerinde baskı yaratması kekemelik şiddetinin artmasını ve dolayısıyla ebeveyn-çocuk ilişkisinin bozulmasını tetiklemektedir (Cenkseven, 2000; Bugay, 1990).

Suna Irak öğretmen ve ebeveyn tutumlarını cezalandırıcı ve hoşgörülü olmak üzere ikiye ayırmış ve bu değerlendirmede öğrenci ve öğretmen görüşlerini dikkate almıştır. Cezalandırıcı ve hoşgörülü öğretmen ve ebeveynin tutumları arasında fark olmadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik tutum ve davranışlarının neler olduğu üzerinde durmamıştır. Sercan da (1988), soyaçekim, anne tutumu, anne ruhsal belirtileri ve çocuk ruhsal belirtilerinin kekemeliğe etkisini belirlemek amacıyla yaptığı araştırma sonucunda, her iki gruptaki annelerin ruhsal belirtileri ve çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığını belirtmiş fakat bu tutumların neler olduğunu belirtmemiştir. Ancak ebeveyn tutumlarının ne kadar önemli olduğu açıktır. Bu nedenle öğretmenlerden, ebeveynin olumlu ve olumsuz tutumlarını fark ederek onları uygun yer ve kişilere refere edebilmesi beklenir.

Bu çalışmada, öğretmenlerin kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik tutum puanlarının olumlu ve orta düzeyin üzerinde bulunduğu anlaşılmıştır. Bu durum bize öğretmenlerin genel olarak kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik olumlu tutum eğilimi içinde olduklarını göstermektedir. Ancak öğretmenlerin,

ebeveynleri genellikle psikologa yönlendirmeleri, sorunun çoğunlukla psikolojik nedeni olabileceği inancı taşımalarından kaynaklanabilir. Ayrıca konuşma terapistliğinin, ülkemizde yeni meslek alanlarından biri olması ve öğretmenlerin konuşma terapistlerinin varlığından haberdar olmamaları, onların psikologa yönelmelerine sebep olabilir. Bu bağlamda alanyazın çalışmaları kekemelik bilgisine sahip olan öğretmenlerin, kekeleyen öğrencinin ebeveynini konuşma terapistine yönlendirirken, kekemelik bilgisine sahip olmayan öğretmenlerin ise yönlendirmediği belirterek çalışma bulgularını doğrular nitelik taşımaktadır. Sonuç olarak, öğretmenlerin dil ve konuşma terapisi kapsamında bilgilendirilerek, öğrenci ebeveynlerini doğru alanlara yönlendirmeleri beklenir (Thompson, 1984).

5.1.3. Öğretmenlerin Kekeleyen Öğrencilere ve Kekeleyen Öğrencinin Ebeveynine Yönelik Tutumlarının Araştırma Değişkenlerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere ve kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik tutumlarının araştırma değişkenlerine göre karşılaştırılması tek yönlü varyans analizi ile yapılmıştır.

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere ve kekeleyen öğrencinin ebeveynine yönelik tutumlarında cinsiyet, yaş, öğretim kademesi, mesleki kıdem, özürtlülere yönelik nasıl davranacaklarına ilişkin eğitim alma durumu ve kekemelik deneyimi değişkenlerine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Alanyazına bakıldığında Crowe ve Walton (1981)'in, öğretmen tutumlarını belirlemeye yönelik yaptıkları bir araştırmada 'yaşın, öğretim kademesinin, mesleki kıdemin, kekemelik deneyiminin' öğretmen tutumlarını belirleyen bir değişken olmadığını belirtmişlerdir.

Paterson ve Pring'in (1991) kekeleyenlere yönelik dinleyici tutumlarını araştırdıkları çalışmalarında dinleyicilerin normal bireylere kıyasla kekeleyenleri daha olumsuz algıladıklarını ve olumsuz tutumlar sergilediklerini ve bunun çalışmamızla uyumlu bir şekilde 'cinsiyet değişkenine' bağımlı olmadığını belirtmişlerdir.

Araştırmacılar öğretmenlerin bilgi düzeylerinin kekeleyen öğrencilere yönelik tutumlarını bir şekilde etkilediğini, konuşma bozukluğu ile ilgili eğitim alan öğretmenlerin almayanlara göre kekemelik farkındalıklarının olduğunu ve kekeleyenlere yönelik daha olumlu tutumlar sergilediklerini belirtmektedirler (Crowe ve Walton, 1981; Yeakle ve Cooper, 1986). Bu çalışmada, özörlölere yönelik eğitim alan ve almayan öğretmenlerin kekeleyen öğrenciye yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark çıkmamasının nedeni olarak, özörlölere yönelik nasıl davranacaklarına ilişkin eğitim alan öğretmenlerin, daha spesifik olarak konuşma bozukluklarına ilişkin yeterli düzeyde bir eğitim almadıkları ve bu durumun eğitim alan ve almayan öğretmenler arasında bir fark yaratmadığı düşünülmektedir.

5.1.4. Öğretmenlerin Kekemeliğın Nereden Kaynaklandığına İlişkin İnanışlarına Ait Bulguların Tartışılması

Çalışmamızda, öğretmenler kekemeliğın Allah'tan gelmediğine, kötü bir alışkanlık olmadığına ve ebeveynin aşırı yumuşak davranmasından kaynaklanmadığına inanırlarken; kekemeliğın 'irsi bir bozukluk olması, psikolojik/ ruhsal bir bozukluk olması, ani bir korkmadan meydana gelen bir bozukluk olması, ebeveynin aşırı sert davranmasından kaynaklanan bir bozukluk olması ve nörofizyolojik bir bozukluk olması' gibi yargılarda kararsız kaldıkları gözlenmiştir. Alanyazına bakıldığında, Yeakle ve Cooper'ın (1986) öğretmenlerin kekemeliğı algılayışını değerlendirdikleri çalışmalarında, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğının kekemeliğı psikolojik sorunlara dayandırdıkları belirtilmektedir. Bu çalışmada, öğretmenler her ne kadar kekemeliğın psikolojik kökenli olması

konusunda kararsız görünmektelerse de kekeleyen öğrencinin ebeveynini psikologa yönlendirmekle, böyle bir nedene inanma eğiliminin ağır bastığını düşündürmektedirler. Ayrıca anket uygulaması sırasında araştırmacı, öğretmenlerin aslında kekemeliğin psikolojik nedeni olabileceğine inandıklarını ancak öğretmenlerin diğer seçenekler konusundaki bilgi eksiklikleri nedeni ile kararsız kaldıklarını gözlemlemiştir.

5.2. ÖNERİLER

5.2.1. Değerlendirme ve Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Öğretmenlerin dil ve konuşma engelli bireylerle karşılaştıklarında nasıl davranmaları gerektiği ve neler yapabilecekleri konusunda bilgilendirmeleri gerekmektedir. Öğretmen yetiştiren programlarda dil gelişimi konusu ayrı bir ders olarak yer almalı ve bireyler arası iletişim engeli konularına ağırlıklı olarak ayrıca yer verilmelidir. Ayrıca öğretmenler hizmet içi eğitim desteğiyle de bu konuda bilgilendirilmelidirler.

2. Öğretmenlerin ideal olan cevapları vermesini engellemek amacı ile, tutumlarının sınıf içi ortamda gözlemlenerek test edilmesi önerilmektedir.

5.2.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Öğretmenlerin kekeleyen öğrencilere yönelik tutumlarında ‘kekemelik eğitimi’nin etkililiği araştırılabilir.

2. Kekemelik terapisinde anne-baba-çocuk-konuşma terapisti işbirliğinin etkililiği araştırılabilir.

3. Öğretmenlerin kişilik özellikleri ve tutumları belirlenerek davranışlarını nasıl etkilediği araştırılabilir.

4. Bu çalışmada tutumları değerlendirirken, anketi geliştiren Petra WURZEL'e iletişim kopukluğu nedeni ile ulaşılamamıştır. Tutumların olumlu ya da olumsuz oldukları konusunda yargıya varmada kekemelik konusunda uzman bir profesörden görüş alınmıştır. Bu nedenle bundan sonra kekemelik konusunda tutum belirlemeye yönelik yapılacak bir araştırmada, araştırmacının kendisi tarafından bir tutum anketi geliştirmesi önerilmektedir.

EK:1

EK 1: Öğretmenlerin ölçekte 1-12 ve 20-32 numaralı maddelere verdikleri cevapların X² analizi sonuçları

Madde	Kesinlikle	Olabilir	Büyük Bir	Kesinlikle	Toplam	X ²	P	Anlamlılık
	Evet	Evet	Olasılıkla	Hayır				
1.Düzgün konuşması için uyarmam.	126	67	34	6	233	137,08	.000	Önemli
2.Kelimeyi/cümleyi düzgün söyleyinceye kadar tekrarlatmam.	110	67	44	12	233	87,498	.000	Önemli
3.Takılırsa başka bir öğrenciyi konuşturmam.	115	57	48	13	233	92,27	.000	Önemli
4.Söyleyeceği kelimeyi tahmin edebilirim yardım ederim.	25	37	94	77	233	54,708	.000	Önemli
5.Çocuk el kaldırmasa da konuştururum/ okuturum.	145	66	16	6	233	207,74	.000	Önemli
6.Çocuğu genel olarak rahat bırakırım.	84	79	48	22	233	43,137	.000	Önemli
7.Çocukla ve ebeveyni ile özel olarak nasıl davranacağıma dair anlaşıyorum.	103	102	17	11	233	134,78	.000	Önemli
8.Çocuğu sabırla dinler sözünü bitirinceye kadar sınıfta sakin bir ortam sağlarım	175	45	5	8	233	329,04	.000	Önemli
9.Kekemeliği görmezlikten gelirim/ normal konuşuyormuş gibi davranırım.	108	74	17	34	233	86,056	.000	Önemli
10.Ders bitmek üzere olsa bile kekeme öğrenci parmak kaldırdığında konuştururum.	168	34	16	15	233	279,66	.000	Önemli
11.Çocukların kekeme olup olmadığı konusunda eminim.	153	24	27	29	233	205,71	.000	Önemli
12. Kekeme olduğunu sonradan öğrendiğim öğrencilerim olmadı.	146	34	33	20	233	178,35	.000	Önemli
20. Kekemelik benim için sınıfta konuşulacak bir konudur.	95	38	40	60	233	35,996	0	Önemli
21. Kekemeliği kekeme çocuğun huzurunda sınıfta konu yapmam.	30	43	45	115	233	75,996	0	Önemli

22. Kekeme çocuk olsun olmasın kekemeliği sınıfta konu yaparım.	59	52	72	50	233	5,094	0,17	Önemsiz
23. Gülen/ kekemeliği taklit eden çocuklara karışırım.	214	10	3	6	233	555,69	.000	Önemli
24. Gülen/ kekemeliği taklit eden çocukları anında uyarırım.	149	33	22	28	233	191,41	.000	Önemli
25. Gülen/ kekemeliği taklit eden çocukları dersten sonra yanıma çağırıp uyarırım.	146	60	11	15	233	203,55	.000	Önemli
26. Alay eden çocukla kekeme çocuğu yüzleştirir, çocuğun özür dilemesini söylerim.	71	95	41	26	233	48,94	.000	Önemli
27. Dersin dışında olanlar beni ilgilendirir	199	21	8	5	233	455,94	.000	Önemli
28.Öğrencilerin kekeme öğrenci ile olan anlaşmazlıklarına müdahale ederim.	14	35	39	145	233	178,45	.000	Önemli
29.Eşitlik ilkesine dayanarak kavganın nedenini öğrenip suçluyu bulmaya çalışırım.	127	80	17	9	233	160,12	.000	Önemli
30. Kekeme çocuğa herhangi bir ayrıcalık tanımam.	126	47	28	32	233	108,51	.000	Önemli
31. Kekeme çocuğu her türlü kavgada mağdur olarak görmem	129	78	19	7	233	164,17	.000	Önemli
32. Kekeme çocuk döverek kendini savunursa göz yummam.	178	43	6	6	233	343,91	.000	Önemli

EK: 2

EK 2: Öğretmenlerin ölçekte 13-19 numaralı maddelere verdikleri cevapların X² analizi sonuçları

Madde	Kesinlikle Evet	Olabilir Evet	Büyük Bir Olasılıkla Hayır	Kesinlikle Hayır	Toplam	X ²	P	Anlamlılık
13. Kekemelik konusunu kesinlikle ebeveynin yanında açarım.	126	67	34	6	233	137,08	.000	Önemli
14. Kekemelik konusunu mutlaka ebeveynin yanında açarım.	110	67	44	12	233	87,498	.000	Önemli
15. Ebeveyn istese de istemese de çocuğun kekemeliği hakkında konuşurum.	115	57	48	13	233	92,27	.000	Önemli
16. Ebeveyne çocuğu hocaya götürmelerini tavsiye etmem.	25	37	94	77	233	54,708	.000	Önemli
17. Ebeveyne çocuğu doktora götürmelerini tavsiye ederim.	145	66	16	6	233	207,74	.000	Önemli
18. Ebeveyne çocuğu psikoloğa götürmelerini tavsiye ederim.	84	79	48	22	233	43,137	.000	Önemli
19. Ebeveyne çocuğu konuşma terapistine götürmelerini tavsiye ederim.	103	102	17	11	233	134,78	.000	Önemli

EK:3

EK 3 : Öğretmenlerin Kekemeliğın Nereden Kaynaklandığına İlişkin Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzdeleri

MADDELER	Kesinlikle Evet		Olabilir Evet		Büyük Bir Olasılıkla Hayır		Kesinlikle Hayır	
	f	%	f	%	f	%	F	%
33. Allah'tan gelen bir olaydır	4	1,7	48	20,6	63	27	118	50,6
34. İrsi bir bozukluktur	11	4,7	116	49,8	57	24,5	49	21
35. Psikolojik/ ruhsal bir bozukluktur	74	31,8	140	60,1	14	6	5	2,1
36. Ani bir korkmadan meydana gelen bir bozukluktur	34	14,6	175	75,1	21	9,1	3	1,3
37. Anne-babanın aşırı sert davranmasından kaynaklanan bir bozukluktur	29	12,4	178	76,4	20	8,6	6	2,6
38. Anne-babanın aşırı yumuşak davranmasından kaynaklanan bir bozukluktur	6	2,6	59	25,3	87	37,3	81	34,8
39. Neurofizyolojik bir bozukluktur	19	8,2	178	76,4	29	12,4	7	3
40. İnsanın aşırı sinirli olmasından kaynaklanıyor	8	3,4	128	54,9	66	28,3	31	13,3
41. Kötü bir alışkanlıktır	0	0	14	6	49	21	170	73

EK:4

EK 4. ÖĞRETMENLERE YÖNELİK KEKEMELİK TUTUM ANKETİ

I) Kadın ☐ Erkek ☐					
II) Doğum Tarihiniz :					
III) Şu an öğretmenlik yaptığınız öğretim kademesi :		İlköğretim Birinci Kademe ☐	İlköğretim İkinci Kademe ☐	Ortaöğretim ☐	
IV) Öğretmenlik eğitiminde özürlü çocuklara karşı nasıl davranılacağını öğrendiniz mi?				Evet ☐ Hayır ☐	
V) Kekeme öğrenciler ile tecrübeniz var mı?		Evet ☐ Hayır ☐			
A/I. Eğer 'V' nolu soru 'evet' ile cevaplandırılmışsa, kekeme olan öğrenciye karşı nasıl davranırsınız?		Kesinlikle Evet	Olabilir Evet	Büyük Bir Olasılıkla Hayır	Kesinlikle Hayır
A/I. Eğer 'V' nolu soru 'hayır' ile cevaplandırılmışsa, kekeme olan öğrenciniz olsa nasıl davranırsınız?					
1) Düzgün konuşması için uyarırım. __		☐	☐	☐	☐
2) Kelimeyi/cümleyi düzgün söyleyinceye kadar tekrarlatırım. __		☐	☐	☐	☐
3) Takılırsa başka bir öğrenciyi konuştururum. __		☐	☐	☐	☐
4) Söyleyeceği kelimeyi tahmin edebilirim yardım ederim. __		☐	☐	☐	☐
5) Çocuk el kaldırmazsa hiç konuşturmam/okutturmam. __		☐	☐	☐	☐
6) Çocuğu genel olarak rahat bırakırım. +		☐	☐	☐	☐
7) Çocukla (anne-babasıyla) özel olarak nasıl davranacağıma dair anlaşırım. +		☐	☐	☐	☐
8) Çocuğu sabırla dinler sözünü bitirinceye kadar sınıfta sakin bir ortam sağlarım. +		☐	☐	☐	☐
9) Kekemeliği görmezlikten gelirim/ normal konuşuyormuş gibi davranırım. +		☐	☐	☐	☐

10) Dersin sonuna iki dakika kala son öğrenci olarak kekeme çocuğu konuşturmam (elini kaldırsa bile). __	☐	☐	☐	☐
11) Bazı çocukların kekeme olup olmadığı konusunda emin değilim. __	☐	☐	☐	☐
12) Kekeme olduğunu sonradan öğrendiğim öğrencilerim de oldu. __	☐	☐	☐	☐
B/I. Kekeme öğrencinin ebeveynine karşı nasıl davranırsınız?	Kesinlikle Evet	Olabilir Evet	Büyük Bir Olasılıkla Hayır	Kesinlikle Hayır
13) Kekemelik konusunu kesinlikle ebeveynin yanında açmam. __	☐	☐	☐	☐
14) Kekemelik konusunu mutlaka ebeveynin yanında açarım. +	☐	☐	☐	☐
15) Sadece ebeveyn isterse çocuğun kekemeliği hakkında konuşurum. __	☐	☐	☐	☐
B/II. Hangi tavsiyelerde bulunursunuz?	Kesinlikle Evet	Olabilir Evet	Büyük Bir Olasılıkla Hayır	Kesinlikle Hayır
16) Ebeveyne çocuğu hocaya götürmelerini tavsiye ederim. __	☐	☐	☐	☐
17) Ebeveyne çocuğu doktora götürmelerini tavsiye ederim. +	☐	☐	☐	☐
18) Ebeveyne çocuğu psikoloğa götürmelerini tavsiye ederim. __	☐	☐	☐	☐
19) Ebeveyne çocuğu logoped veya konuşma terapistine götürmelerini tavsiye ederim. +	☐	☐	☐	☐
C. Sınıftaki diğer çocuklara karşı nasıl davranırsınız?				
C/I. Bilinçlendirme	Kesinlikle Evet	Olabilir Evet	Büyük Bir Olasılıkla Hayır	Kesinlikle Hayır
20) Kekemelik benim için sınıfta konuşulacak bir konu değildir. __	☐	☐	☐	☐

21) Kekemeliği kekeme çocuğun huzurunda sınıfta konu yaparım. +	☐	☐	☐	☐
22) Sadece kekeme çocuğun yokluğunda kekemeliği sınıfta konu yaparım. __	☐	☐	☐	☐
C/II. Sınıfta/ derste	Kesinlikle Evet	Olabilir Evet	Büyük Bir Olasılıkla Hayır	Kesinlikle Hayır
23) Gülen/kekemeliği taklit eden çocuklara karışmam. __	☐	☐	☐	☐
24) Gülen/kekemeliği taklit eden çocukları anında uyarırım. +	☐	☐	☐	☐
25) Gülen/kekemeliği taklit eden çocukları dersten sonra yanıma çağırıp uyarırım. +	☐	☐	☐	☐
26) Alay eden çocukla kekeme çocuğu + yüzleştirir, çocuğun özür dilemesini söylerim.	☐	☐	☐	☐
C/III. Dersin dışında/ Okulun bahçesinde v.s, kekeme olan çocuğun bir kavgaya katıldığını farzedelim.	Kesinlikle Evet	Olabilir Evet	Büyük Bir Olasılıkla Hayır	Kesinlikle Hayır
27) Dersin dışında olanlar beni ilgilendirmez. __	☐	☐	☐	☐
28) Öğrencilerin kendi anlaşmazlıklarını kendi aralarında halletmeleri gerektiğini düşündüğüm için genel olarak karışmam. +	☐	☐	☐	☐
29) Eşitlik ilkesine dayanarak kavganın + nedenini öğrenip suçluyu bulmaya çalışırım.	☐	☐	☐	☐
30) Kekeme çocuğa herhangi bir ayrıcalık tanımam. +	☐	☐	☐	☐
31) Kekeme çocuğu her türlü kavgada mağdur olarak görür korurum. __	☐	☐	☐	☐
32) Kekeme çocuk döverek kendini savunursa göz yumarım. __	☐	☐	☐	☐

D. Sizce kekemelik nereden kaynaklanıyor?	Kesinlikle Evet	Olabilir Evet	Büyük Bir Olasılıkla Hayır	Kesinlikle Hayır
33) Allah'tan gelen bir olaydır.	☐	☐	☐	☐
34) İrsi bir bozukluktur.	☐	☐	☐	☐
35) Psikolojik/ ruhsal bir bozukluktur.	☐	☐	☐	☐
36) Ani bir korkmadan meydana gelen bir bozukluktur.	☐	☐	☐	☐
37) Anne/babanın aşırı sert davranmasından kaynaklanan bozukluktur.	☐	☐	☐	☐
38) Anne/babanın aşırı yumuşak davranmasından kaynaklanan bozukluktur.	☐	☐	☐	☐
39) Nörofizyolojik bir bozukluktur.	☐	☐	☐	☐
40) İnsanın aşırı sinirli olmasından kaynaklanıyor.	☐	☐	☐	☐
41) Kötü bir alışkanlıktır.	☐	☐	☐	☐

KAYNAKLAR

- Adams, M.R., "Five-year retrospective on stuttering theory, research, and therapy: 1982-1987", **Journal of Fluency Disorders**, v.13, p.399-405, 1988.
- Akseki, P., (1998). "**Kekeleyen ve akıcı konuşan grupların bilişsel çarpıtmalar ve anksiyete düzeyleri açısından karşılaştırılması**", Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 1998.
- Aksan, D., "Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileri İle Dilbilim", 1. Cilt, Özkan Matbaacılık, Ankara, 2000.
- Başaran, İ.E., "Eğitim Psikolojisi", (Beşinci Baskı): Pars Matbaası, Ankara, 1978.
- Baysal, A.C., "Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar" Yalkın Ofset Matbaası, İstanbul, 1981.
- Baydık, B., Akçamete, G., "7-15 yaş grubundaki kekeme olan ve olmayan bireylerin sözel iletişim tutumlarının karşılaştırılması", **Özel Eğitim Dergisi**, Cilt : 2(3), s. 75-86, 1999
- Baydık, B., "7-15 yaş grubundaki kekeme olan ve olmayan bireylerin sözel iletişim tutumlarının karşılaştırılması", Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1996.
- Bugay, F., "Aile tutumlarının kekemelik problemi olan çocukların psiko-sosyal gelişimine etkisinin incelenmesi", Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1990.

- Cenkseven, O., “**Kekeme ve kekeme olmayan çocukların anne-çocuk ilişkisini reddedici algılama düzeylerini öz-kavramlarına etkisinin karşılaştırılması**”, Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2000.
- Crowe, T.A., Walton, J.H., “Teacher attitudes toward stuttering”, **Journal of Fluency Disorders**, v.6, p.163-174, 1981.
- Çağlar, G.A., “**Kekemelerde Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin değerlendirilmesi**”, Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1993.
- Doğan, Ö., Turan, F., “Çocukluk dönemi kekemeliğinde ana-baba ve çocuk etkileşimi”, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi**, Cilt: 1, sayı: 4-5, s. 69-77, 2001.
- Drayna, D.T., “Genetic linkage studies of stuttering: ready for prime time?” **Journal of Fluency Disorders**, v.22, p.237-241, 1997.
- Ege, P., “Çocuklarda dil bozuklukları ve okul başarısı”, **Özel Eğitim Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 4, s. 3-9, 1994.
- Fışıloğlu, A., Urgan, Ü., “Kekemelik nedir? Ne değildir? 9-12 yaş arası normal konuşan çocukların kekemeliği değerlendirmesi”, **Psikoloji Dergisi**, Cilt : 7, Sayı: 28, s. 2-7, 1992.
- Fışıloğlu, A., “Akıcı konuşma bozukluğu : kekemelik tanısı ve sağaltımı”, **3P Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, s. 144-150, 1996.
- Güleryüz, F.F., “**2-6 yaşlarındaki kekemelik problemi olan ve olmayan çocukların artikülasyon özelliklerinin karşılaştırılması**”, Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1995.

- Ham, R.E., "What is stuttering: variations and stereotypes", **Journal of Fluency Disorders**, v.15, p. 259-273, 1990.
- Hamre, C., "Stuttering prototypes another look", **Journal of Fluency Disorders**, v.17, p.141-150, 1992.
- Irak, S., "İlkokul çağı çocuklarında görülen kekemelik ve ana-baba ile öğretmenin kekemeliğe karşı tutum ve davranışları", Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 1996.
- Johnson, W., "Kekemelik ve Yapabileceklerimiz", Meter Matbaacılık, İstanbul, 1960.
- Karasar, N., "Bilimsel Araştırma Yöntemi", (7. Baskı): 3A, Araştırma Yayıncılık, Ankara, 1995.
- Kerimoğlu, E., "Kekeme çocukların ve ailelerinin kişilik özellikleri yönünden incelenmesi", **Psikoloji Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 18, s. 15-23, 1985.
- Konrot, A., "Okul öncesi dönemde dil ve konuşma sorunları". (Topbaş, S. Çocukta Dil ve Kavram Gelişimi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir), 2003.
- , "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Dil ve Konuşma Sorunlu Çocuklar", 7. Okul Öncesi Eğitim ve Yaygınlaştırılması Semineri, 1991.
- Küçükahmet, L., "Öğretim İlke ve Yöntemleri", (6. Baskı): Özkan Matbaacılık, Ankara, 1995.
- Lees, R. M., "Stammering in School Children", **Support for Learning** , v. 14, p. 22-26, 1999.

Luis, K.O., Murray, C.D., Ashworth, M.S., “Coexisting communication disorders in a random sample of school-aged stutterers”, **Journal of Fluency Disorders**, v.16, p.13-23, 1991.

Maviş, İ., “Sözyitimli İki Olguda Türkçe Biçimbirim Kullanımının Betimlenmesi ve Kendiliğinden İyileşmenin İzlenmesi: Örnek Olay Çalışması”, II. Dizi: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2000.

Morgan, C.T., “Psikolojiye Giriş”, (8. Baskı): Meteksan A.Ş., Ankara, 1991.

Mowrer, D. E., Fairbanks, C., Cantor, A. B., “How School- Aged Students Define Stuttering and Stammering”, **Journal of Fluency Disorders**, v.5, p. 331-343, 1980.

Orçin, E., “Kekeme ve akıcı konuşan çocukların benlik kavramı ve kaygı düzeylerinin karşılaştırması”, Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 1998.

Özsoy, Y., “Konuşma Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri”, (2.baskı), Eskişehir İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1982.

Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S., “Özel Eğitime Giriş”, (5. baskı), Karatepe Yayınları, Ankara, 1994.

Öztürk, O., “Ruh Sağlığı ve Bozuklukları”, (5. baskı), Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1994.

Pamir, T., “Kekemelik sağaltımına uyarlanan geri bildirim tekniği ve 17 denek üzerindeki sonuçları”, **Psikoloji Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 18, s. 24-30, 1985.

- Peters, H.F.M., Starkweather, C.W., "Development of stuttering throughout life", **Journal of Fluency Disorders**, v.14, p.303-321, 1989.
- Patterson, J., Pring, T., "Listeners attitudes to stuttering speakers", **Journal of Fluency Disorders**, v.16, p.201-205, 1991.
- Ramig, P.R., Shames, G.H., "The fluency disorders of stuttering".(Shames, G.H., Wiig, E.H., Secord, W.A., Human Communication Disorders. pp. 308-345. A Wacom Company, Needham Heights), 1998.
- Roth, F.P., Worthington, C.K., "Intervention for fluency. Treatment Resource Manuel : for speech-language pathology", pp. 239-257. Canada, 2001.
- Sercan, Y.K., "**Soyaçekim, anne tutumu, anne ruhsal belirtileri ve çocuk ruhsal belirtilerinin kekemeliğe etkisi**", Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü, İstanbul, 1988.
- Seyidoğlu, H., "Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı", (8. baskı), Güzem Yayınları, İstanbul, 2000.
- Schwartz, H.D., Zebrowski, P.M., Conture, E.G., "Behaviors at the onset of stuttering", **Journal of Fluency Disorders**, v.15, p.77-86, 1990.
- Schwartz, M., "Akıcı Konuşma", Ege Üniversitesi Basım Evi, İzmir, 1990.
- Sözer, E., "**Eğitim Fakültesi Öğrencileri İle Öğretmenlik Sertifikası Programı Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları**", Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 1992.
- Thompson, J., "Update: Schooll- Age Stutterers", **Journal of Fluency Disorders**, v.9, p.199-206, 1984.

Topbaş, S., Konrot, A., Ege, P., “Dil ve Konuşma Terapistliği”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2002.

Topbaş, S., “**Dil ve Konuşma Sorunlu Çocukların Sesbilgisel Çözümleme Yöntemi İle Değerlendirilmesi ve Konuşma Dillerindeki Sesbilgisel Özelliklerin Betimlenmesi**”, II. Dizi: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 1999.

Watson, J.B., “Profiles of stutterers’ and nonstutterers’ affective, cognitive, and behavioral communication attitudes”, **Journal of Fluency Disorders**, v.12, p.389-405, 1987.

Wingate, M.E., “Fluency and disfluency; illusion and identification”, **Journal of Fluency Disorders**, v.12, p.79-101, 1987.

Yazar, E.H., “**Üç ayrı grupta akıcı konuşan ilkokul çağı çocuklarının kekemeliği değerlendirmesi**”, Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 1998.

Yeakle, M.K., Cooper, E.B., “Teacher perceptions of stuttering”, **Journal of Fluency Disorders**, v.11, p.345-359, 1986.

Yörükoğlu, A., “Çocuk Ruh Sağlığı”, (18. baskı), Özgür Yayıncılık, İstanbul, 1992.